

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

Бойко Владислав Едуардович

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВА

спеціальність 073 «Менеджмент»
освітньо-професійна програма – Менеджмент

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МЕНм-21
Бойко В.Е.
підпис

Науковий керівник:
д.ф., ст.викл.,
Микитюк Ю.І.
підпис

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **М. М. Шкільняк**
підпис

ТЕРНОПІЛЬ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ.....	6
1.1. Поняття інвестиційно-інноваційної діяльності і її роль в розвитку підприємства	6
1.2. Організаційно-економічний механізм інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства.....	20
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	31
2.1. Аналіз потенціалу інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств	31
2.2. Оцінка інвестиційних вкладень в розвиток промислових підприємств	36
Висновки до розділу 2.....	42
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	44
3.1. Інструменти управління інвестиційно-інноваційною діяльністю	44
3.2. Особливості управління інвестиційно-інноваційними проектами.....	55
Висновки до розділу 3.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність проблеми. В результаті істотних економічних перетворень останніх десятиліть, українська економіка опинилася в принципово новому стані, який, на думку багатьох фахівців, оцінюється як кризове. На сучасному етапі розвитку економіка вимагає не тільки відтворення і оновлення основних виробничих фондів, але їх якісне поліпшення, активізуючи як виробничі і технологічні чинники економічного розвитку, так і соціальні, наукові, організаційні, природні.

Разом з тим, створити економіку більш високого рівня технологічного розвитку неможливо на морально застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні промислових підприємств і наукових центрів. Не можна без подолання стадії інвестиційного (екстенсивного) розвитку економіки і перейти до інноваційної, оскільки для створення нових технологій і продуктів потрібні якісно нові ресурси (трудові, виробничі, фінансові). Тому, для України необхідний інвестиційно-інноваційний шлях розвитку, згідно якого відбувається поетапне оновлення техніки і технологій випуску продукції з істотно покращуваними споживчими властивостями. Цей етап дозволить створити передумови для інноваційного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Питання побудови ефективної системи інвестиційної та інноваційної діяльності розглядаються в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: І. Балабанова, Н. Беренса, А. Бланка, О. Гончар, А. Касич, І. Кузнецової, П. Микитюка, О.І. Пампури, А.А. Пересади, М. Портеру, Н.Д. Прокопенко, А. Савчука, В. Хобти, Н. Чумаченко, Й. Шумпетера, М. Шкільняка.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в розвитку теоретичних положень і розробці методичних рекомендацій з вдосконалення організаційно-економічного механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств.

Для реалізації поставленої мети в роботі вирішені наступні **завдання**:

- проведений теоретичний аналіз змісту поняття інвестиційно-інноваційна діяльність і розглянута її роль в розвитку підприємства;
- охарактеризований організаційно-економічний механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промисловими підприємствами;
- досліджена система державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств в сучасних умовах;
- проведений аналіз потенціалу інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств;
- встановлена ефективність форм і методів регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств в сучасних умовах;

Об'єктом дослідження є процес інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств.

Предмет дослідження – теоретичне і методичне забезпечення функціонування організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувалися: традиційні способи і прийоми економічного аналізу (графічний, табличний, порівняння, угруповання) при аналізі інвестиційно-інноваційного потенціалу і ефективності форм і методів стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності; методи фінансового аналізу при оцінці системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю промислового підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в розробці методичних підходів і практичних рекомендацій, направлених на підвищення ефективності здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств.

Практична значущість дослідження. На підставі теоретичних досліджень розроблені практичні рекомендації для підвищення ефективності здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності машинобудівного

підприємства шляхом підвищення якості інформації, що представляється в бізнес-плані інвестиційно-інноваційних проектів.

Апробація результатів. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему «Управління інвестиційно-інвестиційними процесами та ризиками на підприємстві» у збірнику IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів» (Тернопіль, ЗУНУ, 2023).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 60 найменувань, містить 5 таблиць та 9 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Поняття інвестиційно-інноваційної діяльності і її роль в розвитку підприємства

«В результаті істотних економічних перетворень останніх десятиліть, українська економіка опинилася в принципово новому стані, який, на думку багатьох фахівців, оцінюється як кризове» [25]. Тому перед сучасною економічною наукою стоїть глобальне завдання пошуку шляхів виходу з нього. Завдяки застосуванню інвестиційних процесів багато з розроблених інструментів державного регулювання економіки, досягнуті істотні позитивні зрушення (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Макроекономічні показники розвитку України (%)

Показники	роки				
	2000	2001	2002	2003	2004
Валовий внутрішній продукт	105,8	109,2	105,2	109,3	112,1
Обсяги промислової продукції	113,2	114,2	107,0	115,8	113,0
Виробництво товарів народного споживання	124,5	117,7	108,4	120,4	112,0
Виробництво продукції машинобудування	115,3	118,8	111,3	135,8	128,0
Обсяг продукції сільського господарства	109,8	110,2	101,2	89,8	119,9
Інвестиції в основний капітал	114,4	120,8	108,9	127,7	128,0
Оборот роздрібною торгівлі	106,6	114,8	116,6	120,1	121,9
Доходи населення	131,2	122,7	117,1	113,7	103,21
Реальна заробітна плата	99,1	119,3	118,2	115,2	123,8
Внески населення в банки України	153,7	168,4	170,8	168,2	161,4
Експорт товарів і послуг	112,8	109,5	110,7	124,0	139,0
Імпорт товарів і послуг	117,8	114,2	105,0	128,3	126,9

Примітка. Складено автором на основі [31]

Динаміка даних показників свідчить про поліпшення економічної ситуації, спостерігається щорічний приріст всіх основних показників: ВВП, інвестицій, доходів населення. Вся сукупність показників дає достатньо оптимістичну оцінку розвитку економіки. Але які причини цих змін?

Як відзначає Гуменюк В. С. основним чинником зростання української економіки в даний період є експорт, головним чином сировини і продукції з

незначною часткою переробки [9]. Завдяки цьому поступово розвиваються інші галузі. З 1998 року під впливом сприятливої кон'юнктури на зовнішньому ринку активізувалося виробництво продукції чорної металургії і здобичі сировини. Вихід підприємств цих галузей з кризового стану привів до виплати боргів по заробітній платі, підвищенню життєвого рівня частини населення. Завдяки цьому виріс попит і відповідно обсяг виробництва в галузях харчової промисловості і товарів народного споживання. Оскільки підприємствам-експортерам сировини і металу необхідно було модернізувати істотно зношене устаткування, відбулося зростання попиту і відповідне пожвавлення в машинобудівній галузі.

Аналогічні тенденції характерні для розвитку більшості країн СНД, які також створювали попит на продукцію українського машинобудування. З 2000 року ця галузь стає лідером по нарощуванню обсягів виробництва. Поряд з промисловим виробництвом розвивається інфраструктура (транспорт, зв'язок) і активізуються інноваційні процеси.

На жаль, ця модель розвитку характерна не для всієї країни, а тільки для тих регіонів, які володіють виробничим потенціалом. Більш того, ефективність дії цієї моделі залежить від попиту на ресурси на ринках розвинених країн і від попиту на продукцію машинобудування серед відносно невеликої групи країн, що розвиваються. Таким чином, економіка держави потрапляє в залежність від обсягів експорту. Фахівці прогнозують, що без нарощування обсягу експорту, зростання економіки за рахунок внутрішнього ринку вичерпає себе протягом 1-2 років.

По-перше, що стосується інвестиційних ресурсів і напрямів їх вкладення. Згідно із статистичними даними, які аналізує Дудукало Г. О., велика частина інвестицій прямує на розвиток промислових підприємств (на оброблювальну промисловість в 2003 році доводиться 59,1 % загального обсягу капітальних вкладень) і розвиток підприємств транспорту і зв'язку (20,1 %) [10]. У технологічній структурі інвестицій переважають витрати на придбання машин і устаткування, а з точки зору джерел фінансування – власні засоби підприємств

(63,9%). Частка банківських кредитів в загальному обсязі інвестицій складає 6,7 %, бюджетних коштів 10,7%, засобів іноземних інвесторів – 4,9 %.

Значну частину іноземних інвестицій отримують Київ і промислово розвинені регіони. Найбільші обсяги іноземних інвестицій вкладені в оптову торгівлю (15 % загального обсягу інвестування), харчову промисловість і переробку сільгосппродукції (14,8 %), машинобудування, транспорт і зв'язок (7,9 %). Іноземних інвесторів цікавлять переважно ті галузі і проекти, які дозволяють з найменшим ризиком, в короткий термін і з максимальним прибутком повернути капітал.

У цьому плані інтерес представляють результати дослідження Касич А. О., яка виділяє три групи мотивів інвестування: пошук ресурсів і сировини, пошук ринків збуту продукції, створення нових конкурентоздатних виробництв [13].

Іноземні інвестори, як правило, керуються мотивами першої і другої групи. Тому іноземні інвестиції сприятливо впливають на національну економіку тільки на початковому етапі процесу залучення інвестицій. У Україні довгий час існувала приваблива для іноземних інвесторів система податкових пільг, з достатньо незначними умовами щодо характеру таких інвестицій (законами обмовлялася лише мінімальна сума інвестицій і необхідність створення нових робочих місць). В результаті іноземні інвестори зайняли найпривабливіші місця в економіці (регіони і галузі) без створення істотного інноваційного потенціалу. Крім того, іноземний капітал характеризується достатньо високим ступенем мобільності. Якщо вичерпаються дешеві ресурси, або політична ситуація в країні погіршає, економіка може зіткнутися із значним відтоком іноземних інвестицій і вивозом доходів.

Одним з привабливих чинників української економіки для іноземних інвесторів є дешева робоча сила. Прогнозований підйом рівня життя населення означає зростання вартості робочої сили, що у свою чергу приведе до зростання собівартості продукції і зменшення попиту на неї на зовнішніх ринках. Крім того, по оцінках фахівців в Україні спостерігається обмеженість обсягів робочої

сили. Цю проблему неможливо вирішити без істотного державного фінансування суспільного сектора економіки, але бюджетних коштів для цього хронічно не вистачає.

Необхідно робити ставку на вітчизняних інвесторів, оскільки саме для них більшою мірою характерні мотиви третьої групи (створення нових конкурентоздатних підприємств). Тільки цей шлях дозволить зберегти попит на українську продукцію на зовнішніх ринках і зберегти вітчизняний ринок.

Наступне питання стосується того, яким чином необхідно використовувати внутрішній інвестиційний потенціал. Головне, що необхідно здійснити – надати можливість вітчизняним власникам фінансових ресурсів використовувати їх. Для цього необхідно створити ефективно функціонуючий фінансовий ринок, завдяки якому заощадження населення зможуть потрапити в реальний сектор економіки. І усунути бюрократичні перешкоди, що стоять на шляху розвитку дрібного і середнього бізнесу. Держава повинна надавати переваги вітчизняним інвесторам для інвестування тих галузей і регіонів, які можуть забезпечити додатковий потенціал розвитку машинобудування, оскільки саме цей вид промислової діяльності є основним для інноваційного зростання економіки.

Відомо, що основними чинниками економічного зростання є: ефективний розподіл ресурсів, накопичення капіталу і технологічний розвиток. Дослідження причин «економічного дива» в країнах Південно-східної Азії показали, що інвестиції в основний капітал забезпечили економічне зростання в розмірі від однієї третини до половини досягнутих темпів зростання. Приблизно такі ж результати були досягнуті завдяки людському капіталу і ефективності розміщення інвестицій.

Виділено основні складові, що визначають високі темпи економічного зростання в нових індустріальних країнах Південно-східної Азії (Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг): помірна інфляція; низький зовнішній борг; високий рівень інвестицій з Японії; швидке зростання наукових досліджень і розробок; зростання наукових досліджень і розробок в приватному секторі

економіки; швидке зростання конкурентоспроможності електронної промисловості, орієнтованої на експорт; прискорене зростання системи вищої освіти і доступність освіти; висока питома вага випуску інженерів в структурі підготовки науково-технічних кадрів; порівняно невеликі розбіжності в рівні доходів населення.

Згідно теорії Шумпетера Й. А. конкурентний розвиток країни проходить чотири стадії: розвиток на основі чинників виробництва, інвестиції, інновації і розвиток на основі добробуту [44]. В даний час високо розвинені країни (США, Японія, Німеччина, Великобританія, Франція) розвиваються на основі активізації інноваційної діяльності з високим ступенем державного регулювання.

Аналіз напрямів і динаміки розвитку промисловості України свідчить про технічне відставання країни від світових лідерів. Частка продукції машинобудівної галузі знижується в порівнянні із зростанням частки виробництва сировини і проміжної продукції. Це стало наслідком непослідовної державної політики і переорієнтації виробників на зовнішній ринок. У період до 2002 року державну підтримку отримували галузі з низьким рівнем переробки продукції. Різко скоротився внутрішній ринок продукції машинобудування. У 2000 році його ємкість склала 10% від обсягів 1990 року. Змінилася структура ресурсів машинобудування. Якщо в 1991 році машинобудівні підприємства імпортували 19,9% необхідних ресурсів, то в 2000 році цей показник склав 38,8 %. В той же час 51,8% українського ринку машинобудівної продукції займають імпортні машини і устаткування.

Економічна ситуація, що склалася, загострює і екологічні проблеми. У Україні розміщені переважно ті виробництва, які завдають найбільшого збитку екології. (табл. 1.2)

Таблиця 1.2.

**Оцінка участі галузей виробництва і транспорту в забрудненні
атмосфери Землі**

Галузі виробництва	Частка забруднення %
--------------------	----------------------

Металургія чорна і кольорова	35
Теплоелектростанції	27
Нафтовидобувна і хімічна промисловість	17
Автомобільний транспорт	13
Решта галузей	8

Примітка. Складено автором на основі [22]

За оцінками фахівців для комплексної структурної перебудови економіки України потрібно 200-250 млрд. дол. [37]. Тоді як сьогоднішній рівень щорічних надходжень оцінюється в 1 млрд. дол. США. Тому підвищується роль ефективного використання наявних фінансових ресурсів. Значущість інноваційного шляху розвитку економіки для нашої держави підтверджується великою кількістю наукових робіт, присвячених цьому питанню і глибиною його вивчення. Інновації активізують не тільки виробничі і технологічні чинники економічного розвитку, але і соціальні, наукові, організаційні, комерційні, природні (рис. 1.1.).

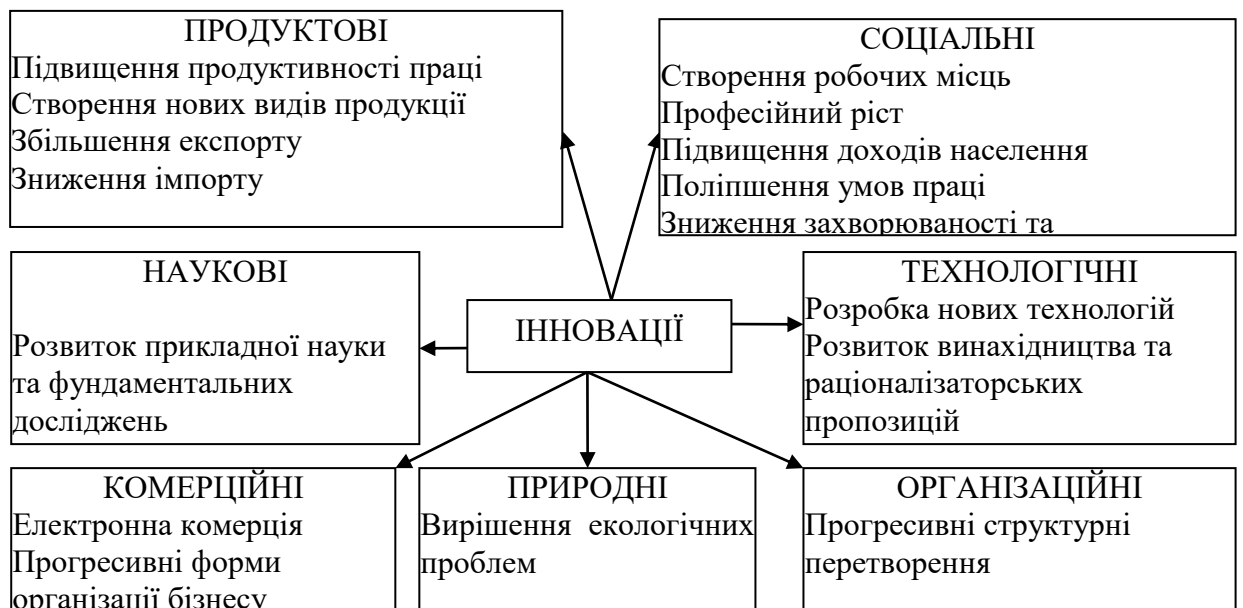


Рис. 1.1. Вплив інновацій на активізацію чинників економічного розвитку

Примітка. Складено на основі [39]

Представлені на рисунку чинники, через які інновації впливають на економічний розвиток країни, сприяє економічному зростанню не ізольовано, а у взаємодії, створюючи ефект синергізму, при якому сумарне економічне

зростання перевищує той рівень, який забезпечується кожним чинником окремо.

«Крім того інновації мають двосторонній зв'язок з конкурентоспроможністю продукції, з одного боку інноваційна діяльність підвищує конкурентоспроможність підприємства, з іншого боку - конкуренція визначає потребу в інноваційній діяльності» [41]. Тому, інновації у вигляді нових конкурентоздатних технологій і товарів забезпечують до 90 % зростання ВВП промислово розвинених країн світу [41].

Важливу роль грають соціальні і екологічні чинники. «Згідно підрахункам зарубіжних учених кожне робоче місце, створене у сфері промислових досліджень приводить до створення 5-7 робочих місць у сфері звичайного виробництва, крім того, за оцінками фахівців інноваційні проекти не погіршують навколишнє середовище» [32].

«Проте, не дивлячись на очевидні переваги інноваційного шляху розвитку економіки, існують перешкоди до його здійснення. Перш за все це те, що інновації вимагають значних фінансових вкладень» [13]. Фінансування НІОКР, продуктом яких є інновації, в промислово-розвинених країнах здійснюється в основному з двох джерел: державне фінансування (3-4 % ВВП) і приватне (15 % річного обороту підприємств)

«Створити економіку більш високого рівня технологічного розвитку неможливо на морально-застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні промислових підприємств, наукових центрів, не можна повністю переступити стадію інвестиційного (екстенсивного) розвитку економіки і перейти відразу до інноваційної, оскільки для створення нових технологій і продуктів потрібні якісно нові ресурси (трудові, виробничі, фінансові)» [55]. «Тому, для України необхідний інвестиційно-інноваційний шлях розвитку, згідно якого відбувається поетапне оновлення техніки і технології випуску продукції з істотно покращуваними споживчими властивостями, цей етап дозволить створити передумови для розробки нових видів продукції, підприємства, що вкладають засоби в інвестиційно-інноваційні проекти, поступово

створюватимуть платоспроможний попит для розвитку фундаментальних досліджень, скоротивши тим самим потребу науки в бюджетному фінансуванні» [47].

Таким чином, перед сучасною економічною наукою постає проблема розробити ефективний механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств. Для цього необхідно вирішити цілий комплекс завдань:

- проаналізувати наявні теоретичні розробки і практичний досвід стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності;
- визначити основні особливості інвестиційних і інноваційних процесів нашої країни;
- сформулювати принципи побудови управління інвестиційно-інноваційною діяльністю;
- розробити методичний інструментарій, застосування якого дозволило б підвищити точність і обґрунтованість ухвалюваних рішень.

В центрі нашого дослідження знаходяться дві категорії «інвестиції» та «інновації».

При широкому використанні терміну «інновації» існують значні розбіжності в його трактуванні. Мержа С. І. виділяє три підходи до трактування даного поняття [21].

Згідно першого підходу інновація – це кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав реалізацію у вигляді нового або вдосконаленого продукту, що реалізовується на ринку, нового або вдосконаленого технологічного процесу, використовуваного в практичній діяльності. Аналогічним за змістом є термін «нововведення».

Другий підхід заснований на тому, що інновація – це процес, в процесі якого наукова ідея або технологія виготовлення доводиться до стадії практичного використання і починає давати економічний ефект.

Третій підхід є синтезом першого і другого, і розглядає інновацію і як процес і як результат відповідної діяльності.

Цікаво, що навіть само слово «innovation» з латинського перекладається як оновлення (тобто процес створення чогось нового), а з німецького як новизна, нововведення (тобто результат цього процесу).

Відсутність єдиної думки з даного питання багато в чому пояснюється порівняно невеликою історією досліджень інноваційних процесів.

У витоків інноваційної теорії стояв М. Туган-Барановський, який писав: «Виробництво управляє споживанням, а це відбувається через накопичення капіталу і його інвестування в нові технології і виробництво» [36]. Інноваційні ідеї були підхоплені зарубіжними ученими. Родоначалником інноваційних досліджень в економічній науці вважають Й. Шумпетера, який ввів термін «нові комбінації», тобто оновлення, що виходять за рамки рівня досягнутого виробництва [44].

Всесторонній аналіз понять «інновація», «нововведення», «досягнення НТП», «нововведення» представила Касич А. О. [13]. «В результаті досліджень запропоноване наступне визначення терміну інновація - комплекс технічних і технологічних перетворень, що визначають рівень організаційних, управлінських змін у виробництві і мають на меті комерційний успіх на ринку» [13].

На відміну від цих авторів Лесько О.Й. вважає, що інновація це результат діяльності, направленої на вдосконалення існуючих властивостей деякого об'єкту, або створення об'єкту, що володіє новими властивостями. [20].

Цей підхід більшою мірою узгоджується із законодавчо закріпленим поняттям інновація. Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» «інновація – це новостворені і вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, істотно поліпшуючу структуру і якість виробництва і соціальної сфери» [12].

На наш погляд розглядати поняття інновація як результат, а не як процес дійсно більш обгрунтовано, оскільки для позначення поняття процесу створення інновації існує термін інноваційна діяльність.

Вчені виділяють фінансове і економічне визначення інвестицій. «З погляду фінансового визначення, інвестиції – це все види активів, які вкладаються в господарську діяльність з метою отримання доходу» [13]. «За економічним визначенням інвестиції – це витрати на створення, розширення, технічне переоснащення основного капіталу, а також не пов'язані з цим зміни оборотного капіталу» [18].

Що ж є інвестиційна і інноваційна діяльність? Закон не дозволяє дати однозначне трактування цим поняттям, точної характеристики словосполученню «реалізація інвестицій» в законі не дано.

Інвестиційна діяльність є ланцюгом метаморфоз: ресурси (блага, цінності) – вкладення (витрати) – приріст капітальних цінностей – дохід (ефект). Точніше на наш погляд визначення дане в роботі «інвестиційна діяльність – це сукупність законодавчо регульованих практичних дій інвестора по здійсненню інвестицій» [38].

Таким чином, не претендуючи на повноту визначення, відзначимо, що інвестиційна діяльність це процес вкладення активів з метою отримання доходів.

Інноваційна діяльність, згідно Закону «Про інноваційну діяльність це – діяльність, направлена на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок, і обуславлююча випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг» [12]. У статті 3 Закону України «Про інноваційну діяльність» сказано, що інноваційна діяльність це одна з форм інвестиційної діяльності. «Вона здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу і включає: випуск і розповсюдження принципово нового вигляду техніки і технології; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великим терміном окупності; фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін в стані продуктивних сил; розробку і впровадження нової ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціальної і екологічної ситуації» [12].

Не протирічить цьому визначенню і думка учених. Так в роботі Лавриненко С.О. написано, що інноваційна діяльність є діяльністю, обумовленою результатами маркетингового дослідження (вивчення ринку) і що охоплює наукові дослідження; науково-технічні розробки; інженерну підготовку виробництва; технічне, організаційне і інше забезпечення; формування інноваційної політики; реальне інвестування нововведень і нововведень [19].

Таким чином, інноваційна діяльність безпосередньо пов'язана із створенням принципово нового продукту. І оскільки цей процес вимагає вкладення засобів, то вона є частиною інвестиційної діяльності.

Принциповою відмінністю інноваційної діяльності від інших форм інвестиційної діяльності є те, що це дії із створення принципово нових видів продукції, технологій розроблених на основі наукових досліджень (фундаментальних і прикладних). Тоді як інвестиційна діяльність припускає вкладення засобів у виробництво вже існуючих продуктів.

Але в практичній діяльності промислових підприємств (особливо підприємств машинобудування) необхідне постійне удосконалення продукції, що випускається. Тобто створення продукції з покращуваними властивостями. Не кожна з такої вдосконаленої продукції може бути названа інноваційною, оскільки законодавством передбачені достатньо жорсткі критерії для цього. Відповідно дії підприємства із зміни виробничих потужностей, удосконаленню технології і так далі не завжди можуть бути названі інноваційною діяльністю, але в той же час вони і не є екстенсивними інвестиціями. Іншими словами існує деяка проміжна форма інвестиційної діяльності, яку на наш погляд слід назвати інвестиційно-інноваційною.

«Суть її можна виразити таким чином: інвестиційно-інноваційна діяльність промислових підприємств, це дії, направлені на здійснення капітальних вкладень з метою незначної зміни основних виробничих фондів і технології для випуску продукції з покращуваними властивостями» [25].

Для того, щоб точніше визначити місце інвестиційно-інноваційної діяльності в системі економічних відносин промислових підприємств, розглянемо більш детально існуючі підходи до класифікації інвестицій і інновацій. Адже відомо, що класифікація різних видів економічних явищ і процесів дозволяє не тільки зрозуміти їх місце в економічній системі, але і виявити особливості, організаційні форми управління і форми реалізації.

Загальноприйнятою класифікацією інвестицій можна вважати класифікацію, згідно якої розрізняють фінансові (портфельні) і реальні (прямі) інвестиції. Реальні інвестиції у свою чергу діляться на інвестиції в матеріальні і нематеріальні активи. Інвестиції в нематеріальні активи здійснюються за рахунок інновацій і створення інтелектуальної власності.

Серед існуючих підходів до класифікації інвестицій важко зустріти роботу, в якій всесторонньо розглядалася б роль інновацій в системі інвестицій. Але безліч робіт містить окрему детальну класифікацію самих інновацій.

Відомі різні класифікаційні схеми інновацій, які класифікують по наступних ознаках:

- по ступеню радикальності: радикальні, ординарні, вдосконалені;
- по характеру застосування: інноваційний продукт, інноваційний процес;
- залежно від стимулу появи: викликані розвитком науки і техніка, потребами виробництва, потребами ринку;
- залежно від ролі у відтворювальному процесі: споживчі, інвестиційні
- залежно від масштабу: складні, прості.

Розрізняють інновації:

- технічні – виявляються у виробництві продукції з новими або покращуваними умовами;
- технологічні – виникають при застосуванні покращуваних, досконаліших способів виготовлення продукції;

- «організаційно-управлінські – пов'язані з процесами оптимальної організації виробництва, транспорту, збуту і постачання» [25];

- «інформаційні - вирішують задачу організації раціональних інформаційних потоків у сфері науково-технічної і інноваційної діяльності, підвищення достовірності і оперативності отримання інформації» [25];

- «соціальні - направлені на поліпшення умов праці, рішення проблем охорони здоров'я, освіти, культури» [25].

Найбільш точно можна враховувати класифікацію інновацій, представлену на рисунку 1.2.

Ознаки класифікації	Групи			
	глобальна	галузева		локальна
Масштабність				
Ступінь радикальності інновацій	базисна	покращувана	псевдоінновація	
Джерело ідеї	відкриття	винахід	раціональна пропозиція	інше
Вид нововведення	Конструкція	технологія	матеріал, речовина	живі організми
Спосіб заміщення існуючих аналогів	вільне заміщення		системне заміщення	

Рис.1.2. Класифікатор інновацій

Примітка. Складено автором на основі [38]

Для того, щоб обгрунтовано визначити місце інвестиційно-інноваційної діяльності в загальній системі інвестиційної діяльності необхідно відповісти на три питання: Яка її мета? У якій формі вона реалізуються? І яка сфера (місце застосування) цієї діяльності?

Що стосується мети інвестиційно-інноваційної діяльності (причин її виникнення), то вона є реакцією підприємства на вимоги споживачів продукції, що змінюються, або на нововведення конкурентів.

Форма реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності – придбання (створення, вдосконалення техніки і технології) для виробництва продукції з покращуваними споживчими властивостями. Для того, щоб визначити сферу інвестиційно-інноваційної діяльності необхідно знати, для якої галузі

національного господарства або для якої сфери економічних відносин призначена дана інновація.

З цієї точки зору інновації в цілому розділяють на:

- виробничі (новий товар, нова технологія, нові методи торгівлі і обслуговування і організації);
- соціально-економічні (нова організація праці, інновації по збільшенню продуктивності праці, зниженню собівартості виробництва і витрат звернення);
- фінансові (новий фінансовий продукт, нова фінансова операція і ін.);
- управлінські (нова структура апарату управління, нові методи ухвалення управлінських рішень, нові форми контролю і ін.).

Найбільш практична сфера застосування інвестиційно-інноваційної діяльності – промислове виробництво.

Таким чином, класифікацію інвестиційної діяльності можна доповнити елементом інвестиційно-інноваційна діяльність (рис. 1.3)

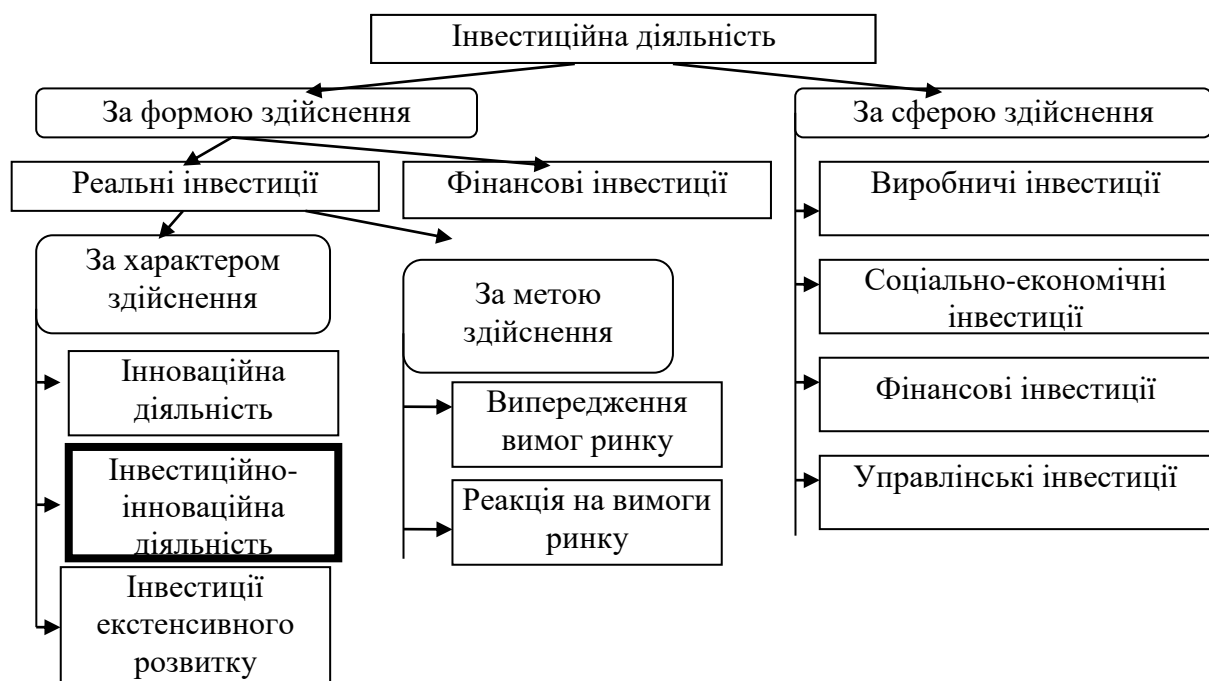


Рис. 1.3. Класифікація інвестиційної діяльності

Примітка. Складено автором на основі [26]

Згідно представленої класифікаційної схеми інвестиційно-інноваційна діяльність є однією з форм здійснення реальних інвестицій. Наступним етапом дослідження є визначення механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності.

1.2. Організаційно-економічний механізм інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства

Оскільки інвестиційно-інноваційна діяльність включає як елементи інвестиційної, так і елементи інноваційної діяльності, механізм її здійснення об'єднує елементи інновацій та інвестицій екстенсивного розвитку. «Створення інновацій починається з науково-дослідної діяльності» [25].

Прикладні дослідження орієнтовані на отримання практичного результату шляхом впровадження результатів науково-дослідних робіт в діяльність підприємства. Оцінка ефективності таких робіт здійснюється залежно від того, чи існують аналоги розробленої продукції. В процесі проектно-конструкторської і проектно-технологічної діяльності нові знання перетворюються на конкретну продукцію або практичні рекомендації. Потім настає час інженерної практики – підготовки нововведення до впровадження у виробництво.

Після цього здійснюються етапи характерні і для інвестиційної діяльності екстенсивного розвитку. Вони включають:

- передпроектну стадію інвестиційної діяльності (розробку фінансового плану капітальних вкладень, оформлення проектних відносин);
- проектні роботи (техніко-економічне обґрунтування проекту, розробка проектної документації);
- освоєння капітальних вкладень (будівельно-монтажні, пуско-налагоджувальні роботи, підготовка виробництва, освоєння проектної потужності об'єкту, випуск і збут продукції);

- повернення капітальних вкладень. (рис. 1.4.) .

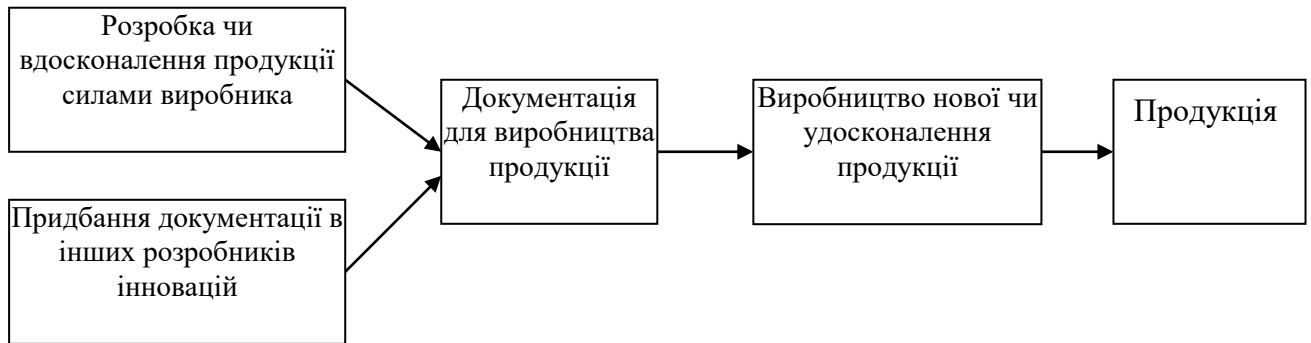


Рис.1.4. Схема організації інноваційної діяльності

Примітка. Складено на основі [31]

Така послідовність дій характерна для інноваційної діяльності в рамках вже існуючого промислового підприємства. Передбачається, що виробник може, як самостійно розробити інноваційний продукт, так і придбати документацію і необхідні права для виготовлення нових видів продукції у сторонніх організацій, що здійснюють науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи. При цьому в механізмі здійснення інноваційної діяльності промислового підприємства виділяється дві основні фази: дослідницька і виробнича.

Виділяють такі етапи здійснення інноваційних проектів:

- достартовий етап – попередні дослідження і розробки, оцінка потенційного ринку збуту. На цьому етапі більше 70% проектів, раніше вигідними, що представляються, відхиляються. Але прибуток на капітал, що фінансується в цей період, складає - 52-75%.

- стартовий етап – створюється нова компанія, підбираються кадри, випробовуються нововведення. Практикуються вкладення декількох інвесторів. Очікувана норма прибутку – 39-63 %. На цій стадії фінансування, як правило, здійснюється за рахунок власних засобів підприємства або бюджетних коштів.

- ранній розвиток – після отримання сприятливих результатів випробування прототипів нововведення і підтвердження сприятливих умов для

освоєння ринку відбувається перехід до виробничого освоєння, здійснюються додаткові капітальні вкладення до основних фондів і виробничі витрати.

- стадія розширення – отриманий прибуток від продажу продукції реінвестується, ризик знижується, притягуються кредити під основний капітал нового підприємства.

Основною проблемою здійснення інноваційної діяльності в Україні є її фінансування. Початкова фаза – фундаментальні дослідження – вимагають значних засобів які можуть і не окупитися. Результати, отримані в процесі фундаментальних досліджень, як правило, носять характер суспільних товарів, тобто тих, сферу діяльності яких не можна чітко обмежити в рамках конкретного підприємства, регіону, держави. Тому їх фінансування повинне здійснюватися за рахунок державних коштів

На наступних етапах інноваційного процесу диспропорція між витратами і результатами скорочується, а можливості запобігання несанкціонованому використанню результатів дослідження розширюються, тому з'являється можливість повернути приватні ресурси.

Дослідницька стадія інноваційної діяльності може здійснюватися науково-дослідними, конструкторськими, проектно-пошуковими організаціями. В той же час наукові організації не мають достатнього досвіду маркетингу і просування своєї продукції на ринку. Цим пояснюється низька фінансова результативність роботи наукових установ.

У сучасних умовах кількість зареєстрованих пропозицій також не відображає дійсних масштабів і якості інноваційних процесів.

Частка в експорті України високотехнологічних товарів за найоптимістичнішим прогнозом складає 7-12 %, а у ряді провідних країн від 17 до 47 %. Згідно досліджень, проведених Всесвітнім економічним форумом, Україна за індексом розвитку технологій займає 63 місце серед 75 досліджених країн. Кількість видів продукції, яка вперше освоюється на Україні, щорічно зменшується на 15-20 %.

Здійснити повномасштабний перехід української економіки на інноваційний рівень розвитку в сучасних умовах неможливо через відсутність інноваційної інфраструктури, достатнього обсягу фінансових ресурсів, повноцінної пропозиції інноваційних продуктів. Тому промислові підприємства значною мірою здійснюють інвестиційно-інноваційну діяльність.

Здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств відбувається на якісно новому (в порівнянні з інвестиціями екстенсивного розвитку) рівні (рис.1.5).

В процесі здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності основні засоби вкладаються в оновлене устаткування, яке необхідне для виробництва вдосконаленого продукту. Таким чином, особливістю інвестиційно-інноваційної діяльності є те, що вона починається з визначення необхідних характеристик покращеної продукції, які визначають вимоги до устаткування для його виробництва. Потім аналізується наявне устаткування і розробляється план його модернізації. На основі цих даних визначається обсяг фінансування, його джерела та інші економічні характеристики об'єкту.



Рис. 1.5. Механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності
промислового підприємства

Ефективність роботи представленого механізму залежить від системи управління на підприємстві. Управління розглядається як процес планування, організації, мотивації і контролю, необхідний для досягнення конкретної мети. Мета може бути визначена на рівні держави (національні масштаби), регіону, конкретного підприємства.

На рівні підприємства управління інвестиційно-інноваційною діяльністю здійснюється з метою задовольнити зростаючі потреби ринку як продукцію, що випускається, і включає наступні елементи: ініціація, маркетинг, планування, випуск (виробництво), реалізація, аналіз, коректування. На відміну від механізму управління інноваційним процесом, він не містить стадії фундаментальних досліджень і дифузії інновацій.

Основною проблемою організації і управління інвестиційно-інноваційною діяльністю промислового підприємства на сучасному етапі є її фінансування. Хоча сучасна наука і зарубіжна практика знає безліч джерел фінансування інвестиційної і інноваційної діяльності, але сучасний український ринок характеризується недостатнім набором методів і інструментів фінансування інвестицій і інновацій.

В той же час інвестиційно-інноваційна діяльність в порівнянні з класичними інноваціями привабливіша для зовнішніх інвесторів. Це може служити ще одним аргументом на користь першочергового здійснення на підприємствах саме інвестиційно-інноваційної діяльності, оскільки недолік власних джерел фінансування стримує на сучасному етапі інноваційну діяльність промислових підприємств.

Частина організаційних проблем, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності, вирішується завдяки інноваційній інфраструктурі. Інфраструктура інноваційної діяльності підрозділяється на наступні сфери: транспорт і зв'язок, інформатика і телекомунікації, кредитно-фінансова сфера, фондовий ринок,

інститут посередників, компанії і підприємств, що надають послуги спеціального характеру. Таким чином, інноваційна інфраструктура ця частина ринкової інфраструктури і частина науково-технічної інфраструктури, яка забезпечує взаємозв'язок учасників інноваційного проекту, просування товарів на ринку інновацій.

Основними інститутами інноваційної інфраструктури є: інвестиційні і інноваційні фонди, банки, бізнес-інкубатори, економічні асоціації, фінансові групи, засновницькі центри, центри нововведень і промислових технологій, наукові і технологічні парки і технополіси. Основу інноваційної інфраструктури в економічно розвинених країнах складають малі інноваційні підприємства.

У США налічується близько 15 тис. малих інноваційних підприємств. З розрахунку на одного зайнятого малі підприємства дають в два рази більше нововведень, чим великі, а принципово нових продуктів – більше в 2,5 разу. Від початку розробки продукції до комерціалізації і виходу на ринок з новим продуктом у малих підприємств - 2,2 роки, у великих – майже в 1,5 разу більше. За дослідженнями наукового фонду США, в цій країні 98 % найбільших розробок нових виробів поступає від малого підприємництва. На думку американських учених, невеликим приватним підприємствам вимагається в середньому 2,22 року для того, щоб увійти зі своїм нововведенням на ринок, тоді як великим – 3,05 років. У економічно розвинених країнах продукція малих підприємств складає 50-60 % ВВП. У США понад 60 % малих підприємств зайняті в інноваційній сфері, у Великобританії – 40%. В Україні частка малих підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, незначна. Перш за все, через те, що інноваційна діяльність вимагає істотних первинних вкладень, а активи інноваційного підприємства декілька років не володіють ліквідністю, тому традиційні кредитні ресурси для них недоступні.

За кордоном широке застосування отримали інвестиційні банки основна їх діяльність – андеррайтинг – придбання цінних паперів, випущених підприємствами, що потребують капіталу, і продаж їх інвесторам, у яких є

вільні засоби. Так само інвестиційні банки можуть: діяти як брокери або ділери на вторинному ринку цінних паперів, виступати як консультанти підприємств, надавати інформацію про ситуацію на фондовому ринку, здійснювати операції з нерухомістю, брати участь у фінансуванні складних проектів, виступати фінансовими агентами при злитті, поглинанні і реструктуризації, брати участь в прямих інвестиційних програмах, надавати довгострокові і середньострокові кредити; брати участь в управлінні взаємними фондами і виступати як фінансові менеджери для пенсійних фондів, управляти іпотекою і венчурним капіталом.

Однією з особливостей банківських інвестицій є те, що вони здійснюються не тільки виходячи з розрахунку отримання доходу в майбутньому, але і обов'язково передбачають повернення інвестованого капіталу через певний період. Банківські інвестиції (зовнішні) можуть здійснюватися у вигляді інвестиційного банківського кредиту, вексельних операцій, лізингу. В результаті інвестиційної діяльності банк отримує доходи у формі дивідендів, прибутку, комісійної винагороди, відсотків.

Іншим джерелом залучення фінансових коштів в країнах з розвинутою економікою є фінансовий ринок. Фінансовий ринок дозволяє підприємствам отримати кошти для фінансування інвестиційно-інноваційних проектів за допомогою публічного розміщення цінних паперів. Публічне розміщення цінних паперів складний і дорогий процес, до якого в Україні вдаються в основному великі і такі, що успішно діють підприємства. Малі і середні підприємства привертають капітал за допомогою закритого розміщення акцій.

Набагато поширеніший в даний час в Україні лізинг. У США 80% підприємств регулярно набувають на умовах лізингу необхідного ним вигляду машин і устаткування. Лізинговий контракт, як правило, супроводжується різними видами послуг (технічне обслуговування, навчання фахівців). Але для успішного функціонування лізингу на інвестиційно-інноваційному ринку повинна бути сформована інфраструктура ринку лізингових послуг: банки, страхові компанії. Найчастіше страхуються наступні види ризиків: страхування

ризиків втрати капіталу, вкладеного в покупку акцій у розмірі номінальної вартості акцій або фактично сплачених сум; страхування річного доходу інвестора на рівні, який забезпечується безризиковим вкладенням капіталу; страхування інвестора від помилкових дій інвестиційного консультанта або посередника.

В умовах серійного виробництва зростає роль особистого страхування найнятих робітників і страхування збитку навколишньому середовищу і третім особам, страхування виробників товарів за шкоду, заподіяну в результаті споживання продукції, страхування відповідальності учасників ринку прав власності (агентів, нотаріусів, консультантів, оцінювачів і продавців інтелектуальної продукції).

Порівняно нова для України форма здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності є франчайзинг – надання ліцензії (франшизи) на виробництво або продаж товарів або послуг під товарним знаком або знаком обслуговування даної компанії. Франчайзинг дозволяє скоротити витрати на розробку технології виробництва, завоювання ринку, навчання персоналу, рекламу. Контрактом погоджується термін дії ліцензії, територія на якій проводитиметься і реалізовуватиметься товар. Проте потрібно бути обережним з цією формою розповсюдження технологій. Зарубіжні інвестори не прагнуть до модернізації нашої промисловості, в результаті може відбутися витіснення українських виробників не тільки із зовнішнього, але і з внутрішнього ринку.

З розвитком інноваційної діяльності виник новий різновид підприємництва – венчурне. Інвестування у венчурні підприємства здійснюється для отримання надприбутку при продажі акцій в процесі перетворення венчурного підприємства в акціонерне суспільство. Венчурні підприємства це підприємства, на початку об'єднуючі невелику групу однодумців – інженерів, дослідників, менеджерів, – що мають досвід роботи у великих компаніях. Спочатку капітал венчурної підприємства формується за рахунок засновників (винахідників, менеджерів). На стадії випуску нововведень на ринок підприємство вже може розмістити свої акції на фондовому ринку для

отримання додаткових ресурсів і розширення діяльності. За сприятливих умов акції компанії котируватимуться набагато вище за номінал, не дивлячись на те, що вони не приносять дивідендів на початковому етапі, оскільки весь прибуток реінвестується. Засновники можуть і не виходити на фондовий ринок, а продати венчурне підприємство крупній корпорації. Перевагами венчурних підприємств є: вузька спеціалізація; концентрація матеріальних, технічних і фінансових ресурсів; можливість швидкої переорієнтації на інші напрями.

Конкуренція вимушує венчурні підприємства максимально скорочувати терміни науково-технічних розробок, інтенсивно впроваджувати нововведення у виробництво. До венчурних підприємств звертаються, як правило, монополії для розширення власного науково-технічного потенціалу

Багато в чому завдяки існуванню венчурних компаній, в даний час світовий ринок високих технологій складає близько 2 трлн. дол., з яких США припадає на частку 39%, Японії – 30%, Німеччині – 16 %.

За оцінками економістів в 15 % випадків венчурний капітал повністю втрачається, в 25% випадків венчурні підприємства отримують збитки протягом тривалішого часу, ніж передбачалося спочатку; 30% вкладень дають невеликий прибуток. І лише в 30% прибуток за декілька років багато разів перевищує вкладені засоби. Підсумок трьох десятиліть існування в США венчурного капіталу, показав, що в результаті венчурних інвестицій, складових менше 1% від всіх інвестицій в США, частка виробництва компаній, створених з його допомогою склала 13,1% від обсягу ВВП США. Число робочих місць на цих підприємствах складає 5,9 % від всіх робочих місць в країні.

Джерелами венчурного капіталу є: засоби крупних корпорацій і банків, особисті заощадження, пенсійні і добродійні фонди, засоби страхових компаній і ін. При створенні інноваційного фонду пропорційно долям учасників розподіляється ризик. Вірогідність отримання прибутку зростає завдяки тому, що засоби вкладаються в декілька проектів. За кордоном в створенні інноваційних венчурних фондів активними учасниками є пенсійні фонди

Основними формами надання венчурного капіталу є: пряме фінансування, створення спеціальних інвестиційних компаній, державні субсидії.

Венчурні фонди, що існують в Україні, маючи достатньо активів і досвід роботи, фактично не фінансують українські інновації, а зводять свою діяльність до фінансування прибуткових і практично безризикових інвестиційних проектів. В той же час всі можливі прибутки переводяться за рубіж.

Прискореному розвитку інститутів інноваційної інфраструктури сприяє мультиплікаційний ефект збільшення попиту на їх послуги, низька чутливість до циклічних коливань матеріально-речового виробництва і розширення попиту на послуги в період виходу з депресії. А нерозвиненість інноваційної інфраструктури в нашій країні пояснюється загальному рівнем нерозвиненості ринкової інфраструктури, низькою інноваційною активністю підприємств, не досконалістю норм права інтелектуальної власності.

Таким чином, для того, щоб поступово створити потенціал інноваційної діяльності українських підприємств, необхідно на сьогоднішньому етапі здійснити ефективне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Основну роль в цьому повинно відігравати державне регулювання.

Висновки до розділу 1

1. Сучасна економіка України вимагає істотних інвестицій в промисловість, які повинні здійснюватися на якісно новому технологічному рівні. Тому центральне місце і в економічних дослідженнях, і в системі державного регулювання займають проблеми інноваційної діяльності промислових підприємств. Але можливістю здійснювати інноваційну діяльність в класичному (і законодавчому) розумінні володіють обмежене число українських підприємств. Держава на сучасному етапі не має можливості повною мірою фінансувати фундаментальні дослідження, що є першоджерелом інновацій. Виходом з ситуації, що створилася, може стати здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промисловими підприємствами.

2. Інвестиційно-інноваційна діяльність промислових підприємств, це дії, направлені на здійснення капітальних вкладень з метою незначної зміни основних виробничих фондів і технології для випуску продукції з покращуваними властивостями. Аналіз існуючих підходів до класифікації інвестиційної діяльності, дозволив визначити, що інвестиційно-інноваційна діяльність є однією з форм реальних інвестицій, займає проміжне положення між інноваційною діяльністю і інвестиціями екстенсивного розвитку. Метою її є реакція підприємства на вимоги ринку, і здійснюється вона переважно у виробничій сфері.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЧИННИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Аналіз потенціалу інвестиційно-інноваційного розвитку промислових підприємств

Вирішення ряду проблем, що стоять перед економікою України багато в чому залежить від того, як використовуватимуться наявні ресурси підприємств і реалізовуватися передумови для здійснення інвестиційних, інноваційних та інвестиційно-інноваційних процесів. Визначивши, що є інвестиційно-інноваційна діяльність, який механізм її здійснення і яким чином вона реалізується на сучасному етапі, досліджуємо ті внутрішні і зовнішні чинники, які роблять найбільший вплив на її розвиток. Розглядаючи перспективи розвитку того або іншого явища, часто використовується поняття потенціал, який можна розглядати як можливість подальшого розвитку. Вивчаючи інвестиційно-інноваційну діяльність, необхідно проаналізувати можливості розвитку визначені технічним, науково-технічним та інноваційним рівнем розвитку (рис. 2.1).

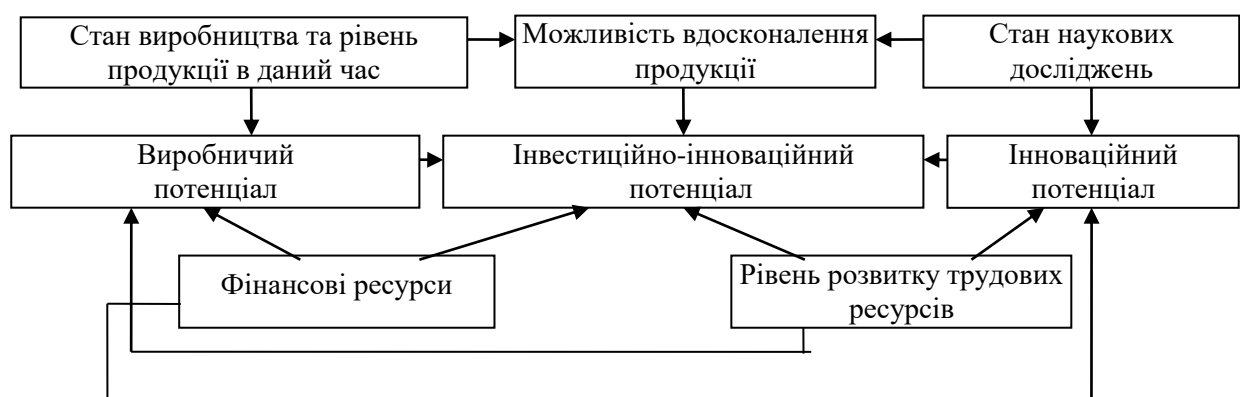


Рис.2.1. Складові інвестиційно-інноваційного потенціалу розвитку підприємства

Примітка. Складено автором на основі [31, 42]

Виробничий та інноваційний потенціал є результатом стану таких чинників як фінансові ресурси, трудові ресурси, рівень розвитку науки і

техніки, основними чинниками, що формують інвестиційно-інноваційний потенціал, будуть виробничий і інноваційний потенціал.

Наявність потенціалу розвитку ще не гарантує успіх, все залежить від того, як він використовується. За оцінками аналітиків, навіть в промислово розвинених країнах вплив інноваційної діяльності на ВВП коливається в межах від 2/3 до 87-90 %. Все залежить від економічної політики держави і структури економіки, що склалася.

Найбільшим організаційним потенціалом здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності на наш погляд володіють акціонерні товариства, оскільки вони можуть залучати інвестиції навіть у фазі формування статутного капіталу (шляхом первинної місії акції), в подальшій діяльності можлива повторна емісія цінних паперів, випуск облігацій. Для цього достатньо вирішення зборів акціонерів, а не найвищих органів влади як у випадку з державним фінансуванням.

85 % інноваційної продукції випускається підприємствами спільної власності і 12,6% - підприємствами державної власності. Високотехнологічна частина ВВП проводиться на великих підприємствах, тоді як малі і середні дають можливість великим створювати цей продукт.

Нерідко в публікаціях можна зустріти думку про те, що одним з привабливих чинників економіки України є дешева робоча сила. Проте якщо мова йде про інновації, то це стає перешкодою до розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Для них першочергову роль грає інноваційна культура, що характеризує рівень загальноосвітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особи і суспільства в цілому до сприйняття і творчого втілення в життя ідеї розвитку економіки країни на інноваційних принципах.

Саме інноваційна культура є визначальним моментом в зростанні продуктивності праці. Так в США збільшення трудовитрат і підвищення продуктивності праці відповідно визначили 32% і 68 % приросту національного доходу. При цьому серед складових зростання продуктивності праці, були виділені такі чинники: нововведення – 28 %; капітал – 19%; освіта і професійна

підготовка – 14%; економія, обумовлена масштабами виробництва, – 9%; поліпшення розподілу ресурсів – 7%.

Невипадково саме людський капітал стоїть на першому місці серед індикаторів, за допомогою якого визначається інноваційний потенціал країн Європи (табл.2.1).

Таблиця 2.1.

Категорії та європейські інноваційні індикатори

Категорія індикаторів	Індикатори	Країна – лідер в ЄС і її показник	
Людські ресурси для інновацій	1.1. Дипломовані фахівці з науково-технічною освітою (у % від вікової групи 20-29 років)	Ірландія	21,7
	1.2. населення з освітою вище середнього (у % у віковій групі 25-64 р.)	Франція	32,4
	1.3. Участь в післядипломній освіті (у % від вікової група 25-64 р.)	Великобританія	22,3
	1.4.Зайнятість в середньотехнологічному і високотехнологічному процесі (у % від загального числа тих, що працюють)	Данія	11,36
	1.5. Зайнятість у високотехнологічному сервісі (у % від загального числа тих, що працюють)	Швеція	5,23
Створення нових знань	2.1. Загальні бюджетні витрати на дослідження і розробки (% від ВВП)	Фінляндія	1,02
	2.2. Витрати бізнесу на дослідження і розробки (у % від ВВП)	Швеція	3,31
	2.3. Високотехнологічні патенти, заявки (на млн. населення)	Швеція	366,6
Передача і використання знань	3.1. Малі і середні підприємства в інноваційній промисловості		
	3.2. Малі і середні підприємства, що беруть участь у виробничій кооперації		
	3.3. Витрати на інновацію у виробництві (у % від товарообігу у виробництві)	Швеція	6,42
Фінансування інновацій, продажі і ринки	4.1. Частка інвестицій у високо-технологічний венчурний капітал	Італія	71,2
	4.2. Частка венчурного капіталу на ранніх стадіях у ВВП	Швеція	0,098
	4.3. Продаж нових ринкових продуктів (у % від товарообігу в промисловості)	Франція	27,2
	4.5. Витрати на інформаційно-комунікаційні технології (у % від ВВП)	Швеція	9,8

Багато дослідників справедливо стверджують, що Україна володіє значним інноваційним і виробничим потенціалом. Проте наявність могутнього науково-технічного потенціалу, необхідне, але не достатня умова для ефективного економічного зростання. Потенціал має властивість швидко втрачати своє значення, якщо його не використовувати. Чинником, що визначає розвиток економіки, є механізм використання наявного потенціалу, що визначається економічною політикою держави.

Таким чином, визначальними чинниками інноваційного розвитку є: людський капітал, створення нових знань, механізм передачі і використання знань, фінансування. Кажучи про інвестиційно-інноваційний потенціал необхідно додати наявний рівень розвитку техніки і технологій і наявність необхідних матеріальних ресурсів.

Існує тісний двосторонній зв'язок між інвестиційно-інноваційним потенціалом розвитку окремого промислового підприємства і економіки держави. Чим ефективніше розвивається кожне із загальної сукупності промисловості підприємство, тим вище рівень розвитку економіки країни в цілому. З іншого боку, чим вище рівень економічного розвитку підприємств-контрагентів (постачальників, замовників, конкурентів), тим більшим вимогам повинне відповідати підприємство в організаційно-економічному плані, щоб зберегти можливість існування і розвитку. Особливо це характерно для машинобудування – галузі, що визначає розвиток інших галузей економіки. Чим більш високого рівня буде продукція машинобудування, тим більшим виробничим потенціалом володітиме кожна галузь-споживач. З іншого боку можливість інвестиційно-інноваційного розвитку економіки визначає попит на продукцію машинобудування. Тому аналіз інвестиційно-інноваційного потенціалу розвитку економіки України є першим етапом аналізу організаційно-економічних чинників інвестиційно-інноваційного розвитку машинобудівного підприємства.

Запропоноване визначення структури інвестиційно-інноваційного потенціалу дає можливість розробити основні принципи його аналізу. Аналіз

інвестиційно-інноваційного потенціалу включає два основні блоки: аналіз виробничого потенціалу і аналіз інноваційного потенціалу.

«В процесі аналізу виробничого потенціалу досліджується стан основних фондів підприємств, наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності» [36].

«В процесі аналізу інноваційного потенціалу визначаються рівень розвитку трудових ресурсів і можливість використання результатів наукових досліджень у виробництві» [36].

Аналіз інвестиційно-інноваційного потенціалу дозволяє визначити чинники, що впливають на інтенсивність інвестиційно-інноваційної діяльності і мотиви її здійснення промисловими підприємствами.

В Україні понад 65 % інвестицій в основний капітал здійснюється за рахунок власних засобів підприємства (табл. 2.2.). Обсяги державних вкладень склали в 2022 році 8,7% (5% за рахунок засобів держбюджету і 3,7% за рахунок місцевих бюджетів). Це найменший показник за даний період. Частка засобів іноземних інвесторів хоч і збільшилася, але знаходиться на рівні 5%. Приблизно рівні їй долі банківського кредитування і засобів населення.

Таблиця 2.2.

Інвестиції в основний капітал за джерелами фінансування (%)

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Інвестиції всього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
зокрема за рахунок:								
засобів держбюджету	8,4	7,3	7,6	5,1	5,4	5,0	7,0	11,0
засобів місцевих бюджетів	3,5	4,2	3,9	4,1	4,1	3,7	4,1	6,8
власних засобів підприємств	75,2	72,2	70,5	68,6	66,8	65,6	61,4	64,8
засобів іноземних інвесторів	1,1	3,0	3,9	5,9	4,3	5,6	5,5	5,4
засобів населення	8,1	7,5	6,3	5,0	4,4	4,2	3,6	3,9
кредитів банків і інших позик	x	x	0,8	1,7	4,3	5,3	8,2	7,1
інших джерел фінансування	3,7	5,8	7,0	9,6	10,7	10,4	10,2	1,0

Примітка. Складено автором на основі [28, 44]

Ця картина істотно відрізняється від структури фінансування капітальних вкладень в країнах з розвиненою економікою, де переважають засоби населення і капітал, акумульований на фінансовому ринку.

Не додає оптимізму і аналіз динаміки інвестицій по галузях економіки (табл. 2.3). Дані таблиці свідчать про те, що до 2017 року загальний обсяг капітальних вкладень в економіку зменшився. У період з 2017 по 2019 рік спостерігається незначний щорічний приріст. Але інвестиції в сільське господарство так і не подолали негативних тенденцій.

Таблиця 2.3.

Індекси інвестицій в основний капітал по галузях економіки, в %

Галузі економіки	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
всього	77,5	71,5	78,0	91,2	106,1	100,4	114,4
промисловість	102,0	60,0	82,6	91,9	97,8	100,9	123,8
сільське господарство	58,4	59,9	75,5	82,4	75,8	91,7	88,6
лісове господарство	152,3	59,7	75,2	117,2	85,3	79,3	160,9
транспорт	85,4	113,2	83,8	93,2	152,8	104,9	99,6
зв'язок	179,1	132,9	114,7	111,6	167,2	120,4	110,5
будівництво	54,1	63,3	91,9	65,2	140,5	135,1	111,0
торгівля і громадське харчування	58,8	94,7	89,8	108,2	167,7	134,7	159,1
постачання і збут	48,9	28,6	78,3	72,2	61,5	243,8	71,8
заготівка	91,4	79,2	97,6	68,3	50,0	100,0	150,0
інформаційно-обчислювальне обслуговування	80,0	50,0	300,0	66,7	225,0	88,9	150,0
житлове будівництво	58,9	80,1	72,9	93,0	100,7	95,0	105,9
охорона здоров'я	69,5	91,9	73,7	79,8	111,0	80,5	130,0
освіта	59,3	95,6	50,2	70,6	104,3	102,4	93,0
культура і мистецтво	48,1	100,0	82,8	56,6	223,3	146,3	84,7
наука і наукове обслуговування	74,0	78,4	31,0	122,2	81,8	622,2	39,3

Примітка. Складено автором на основі [27]

Єдина галузь, що щорічно нарощує обсяги інвестицій це зв'язок. Перспективною виглядає динаміка реальних інвестицій в торгівлю і громадське харчування. Починаючи з 2017 року, після істотного спаду, пожвавлення спостерігається в будівництві.

2.2. Оцінка інвестиційних вкладень в розвиток промислових підприємств

Щорічне зростання інвестицій, що продовжується, в економіку, відбувається на тлі збереження неефективної структури капітальних вкладень. Так впродовж досліджуваного періоду трохи більше 40% всіх капітальних

вкладень здійснено в промисловість. Зокрема тільки половина цієї суми в переробну галузь. Традиційно великою є питома вага інвестицій в транспорт і зв'язок (20%), і близько 15 % всіх інвестицій доводиться на нерухомість. Зменшується і так незначна частка інвестицій в сільське господарство. У сфері, що формують основу інноваційного розвитку (наука і освіта) інвестиції складають менше 2 % всього обсягу. Детальніше динаміку інвестицій за видами економічної діяльності можна відстежити за даними таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності

Вид економічної діяльності	2020		2021		2022	
	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку	млн. грн.	% до підсумку
всього	32 573,1	100,0	37 177,9	100,0	51 011,5	100,0
сільське господарство	1 616,6	5,0	1 930,2	5,2	2054,0	3,7
рибне господарство	20,5	0,1	34,2	0,1	39,1	0,1
промисловість	13 650,5	41,9	15 112,1	40,6	19726,4	41,5
зокрема						
добувна промисловість	4 233,6	13,0	3 819,4	10,3	4523,7	11,2
переробна промисловість	7 084,1	21,7	8 432,7	22,7	11659,3	23,0
виробництво електроенергії, газу і води	2 332,8	7,2	2 860,0	7,7	3544,1	7,3
будівництво	1 109,5	3,4	1 822,8	4,9	2502,5	5,3
оптова і роздрібна торгівля	1 284,7	3,9	2 018,4	5,4	3276,4	3,7
готелі і ресторани	469,0	1,4	446,0	1,2	950,1	1,3
транспорт і зв'язок	7 452,6	22,9	7 004,2	18,8	10230,5	21,8
фінансова діяльність	529,8	1,6	891,0	2,4	977,6	1,9
операції з нерухомістю	4 545,0	14,0	5 549,2	14,9	7716,3	14,8
діяльність у сфері інформатизації	41,8	0,1	40,2	0,1	50,1	0,1
дослідження і розробки	79,7	0,2	116,5	0,3	153,0	0,3
державне управління	328,1	1,0	448,6	1,2	792,8	1,1
освіта	406,8	1,2	581,3	1,6	652,4	1,1
охорона здоров'я і соціальна допомога	474,1	1,5	577,0	1,6	1053,7	1,5
колективні, суспільні і особисті послуги	685,9	2,1	763,0	2,1	1230,0	2,2

Примітка. Складено автором на основі [44]

Структура інвестиційних вкладень істотно впливає як на розвиток економіки в даний момент часу, так і перспективний розвиток. Вкладення засобів у високорентабельні галузі приносить зростання доходів на короткостроковому проміжному інтервалі, а інвестування соціального сектора дає свої результати в майбутньому. У сучасних умовах інвестиційна діяльність і державні вкладення роблять незначний вплив на розвиток економіки держави, зокрема динаміку ВВП (табл. 2.5).

Таблиця 2.5.

Динаміка витрат держави і інвестицій в основний капітал порівняно з ВВП

рік	ВВП		Інвестиції в основний капітал			Бюджетні витрати на підтримку промисловості		
	млн.грн	у % до попереднього року	млн.грн.	у % до попереднього року	у % до ВВП	млн.грн.	у % до попереднього року	у % до ВВП
2014	81 519,0		12 557,3		15,4	3 459,6		4,2
2015	93 365,0	144,4	12 400,6	91,2	13,3	4 423,6	127,9	4,7
2016	102 593,0	109,9	13 958,2	106,1	13,6	7 972,7	180,2	7,8
2017	130 442,0	127,1	17 552,1	100,4	13,5	7 174,8	89,9	5,5
2018	170 070,0	130,4	23 629,5	114,4	13,9	7 270,4	101,3	4,3
2019	204 190,0	120,1	32 573,1	120,8	16,8	8 282,7	113,9	4,1
2020	225 810,0	110,6	37 177,9	108,9	16,8	7 200,9	86,9	3,2
2021	267 344,0	116,6	59 638,3	127,7	22,7	12 206,0	169,5	4,6
2022	344 822,0	129,0	75 714,0	126,9	21,9	4 849,3	39,7	1,4

Примітка. Складено автором на основі [47]

Приведені абсолютні значення ВВП, інвестицій в основний капітал і бюджетних витрат у фактичних цінах не виключає вплив інфляції, на дані показники, але зіставляючи їх темпи зростання і пропорції можна зробити достатньо обґрунтовані висновки про те, що динаміка обсягів ВВП і інвестицій в основний капітал, співпадає, при цьому зростання ВВП випереджає зростання інвестицій. Динаміка бюджетних витрат, направлених на підтримку економіки не має чітко вираженої тенденції. У 2019 і 2021 роках спостерігалось зниження державних витрат в порівнянні з показниками попередніх років, а в 2018 і 2022 – істотне збільшення. У ці ж періоди спостерігається і збільшення темпів зростання інвестицій в основний капітал. Приймаючи за базу порівняння обсяг

ВВП, можна порівняти капітальні вкладення і витрати держави на підтримку економіки. Таке порівняння дозволило встановити, що в українській економіці відсутній чітко виражений зв'язок між державними витратами і обсягом капітальних вкладень, що ще раз підтверджує зроблений раніше висновок про відсутність чітко певної економічної політики держави. Якщо відносна величина інвестицій в обсязі ВВП стабільна впродовж двох періодів, то відносна величина бюджетних витрат в обсязі ВВП постійно коливається.

Так само не робить істотного впливу на економічний розвиток нашої країни і іноземні інвестиції (табл. 2.6 і 2.7).

Таблиця 2.6

Прямі іноземні інвестиції в економіку України по галузях, на початок року наростаючим підсумком, млн.дол. США

Показник	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Всього інвестиції до України	483,5	896,9	1438,2	2063,6	2810,7	3281,8
Інвестиції в промисловість, в т.ч.:	254,2	379,8	726,7	1027,9	1483,6	1724,7
електроенергетика	0,7	0,2	0,1	0,0	0,1	2,0
паливна промисловість	3,4	9,5	14,0	31,9	78,7	198,5
атомна промисловість			3,6	3,6	3,6	3,6
чорна металургія	23,5	24,1	19,8	31,7	76,7	130,8
кольорова металургія	12,9	13,6	23,0	36,8	36,0	36,2
хімічна промисловість	20,4	31,1	101,6	140,4	123,1	120,8
нафтохімічна промисловість	1,0	1,4	1,2	1,4	2,2	2,7
машинобудування і металообробка	83,9	120,1	139,7	161,2	352,8	333,6
деревообробна і целюлозно-паперова	10,0	15,2	37,4	44,7	51,3	62,6
промисловість лад. матеріалів	1,8	9,5	50,9	57,8	54,4	55,9
легка	27,0	30,1	31,2	34,1	41,9	39,2
харчова	62,5	114,1	268,7	431,9	584,7	659,0
мікробіологічна	0,6	0,6	0,5	0,5	0,1	0,6
комбікормова	0,1	0,1	17,6	19,4	20,7	21,5
медична	4,1	2,5	5,6	12,9	16,7	17,4
поліграфічна	0,4	1,5	6,7	8,1	8,9	5,2
ін.промисловості	1,9	6,2	5,1	5,7	6,1	7,8

Продолж. табл. 2.6

Сільське господарство	8,5	18,5	34,1	55,9	59,1	64,5
Лісове господарство	0,2	0,4	1,3	2,4	4,8	5,5
Транспорт і зв'язок	23,4	35,0	77,5	96,7	158,5	172,3
Будівництво	19,3	25,7	59,2	81,3	111,6	120,0
Торгівля і громадське харчування	109,0	253,6	239,6	359,9	473,8	601,5
Матеріально-технічні постачання і збут	2,3	1,6	5,4	5,0	4,5	8,9
Заготівка	0,4	0,8	2,7	3,9	4,4	5,0
Інформаційно-обчислювальне	1,2	1,1	2,2	3,0	7,0	7,4

обслуговування						
Операції з нерухомістю	2,9	3,3	4,4	7,6	9,1	11,2
Загальна комерційна діяльність по забезпеченню функціонування ринку	22,3	32,5	19,9	37,4	67,8	96,3
Геологія і гідрометеорологічна служби	0,9	1,8	5,9	7,7	8,6	8,3
Виробничі види побутового обслуговування населення	0,4	1,8	20,9	35,0	39,6	38,7
Інші види діяльності сфери матеріального виробництва	4,2	21,7	5,3	9,3	13,2	16,0
Житлово-комунальне господарство	8,3	29,4	11,8	10,2	14,3	29,0
Охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення	3,4	7,6	86,9	114,6	111,3	116,3
Освіта	0,9	1,1	1,2	1,4	1,4	1,4
Культура і мистецтво	1,1	1,3	2,6	7,0	16,8	16,7
Науки і наукове обслуговування	7,8	13,2	11,0	19,3	19,5	17,1
Фінанси, кредит і страхування	12,5	66,2	115,7	173,9	196,7	215,3
Управління	0,3	0,5	2,3	2,3	3,2	3,8
Об'єднання громадян	0,0	0,0	1,6	1,9	1,9	1,9

Примітка. Складено автором на основі [32]

Перш за все те, що в офіційних статистичних джерелах дані про прямі іноземні інвестиції наводяться не тільки в іноземній валюті, але і наростаючим підсумком, тоді як дані про загальну суму капітальних вкладень в економіку наводяться за кожен рік. Таким чином, важко порівняти ці дані. На перший погляд ми маємо позитивну тенденцію – щорічний проріст іноземних інвестицій, але яка сума цього приросту, і як оцінити внесок іноземних інвесторів в економіку України.

Чистий приріст прямих іноземних інвестицій склав 471,1 млн.дол. США. Отже внесок іноземних інвесторів в економіку України можна оцінити 11 % від загальної суми інвестицій в основний капітал. Але як розподілилися ці інвестиції по галузях економіки: 51,2% були направлені в промисловість. Приріст прямих іноземних інвестицій за цей період спостерігається в паливній промисловості, чорній металургії, харчовій промисловості. Тобто в тих галузях, які забезпечують постачання сировини на зовнішні ринки і є екологічно небезпечними, або ж гарантують швидке повернення капіталу. А в машинобудуванні спостерігається відтік іноземних інвестицій. Швидкими

темпами збільшуються інвестиції у фінансово-кредитну сферу, торгівлю і громадське харчування, будівництво.

Таблиця 2.7.

Обсяги банківського кредитування, млн. грн.

Вид кредитування	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Всього у т.ч.:	8 471	11 262	13 158	16 663	21 812	30 138	38 705	52 172	75 923
НБУ (без урахування рефінансування комерційних банків)	4 393	5 805	5 851	7 732	9 908	10 894	10 715	10 777	10 781
Комерційні банки	4 078	5 457	7 307	8 931	11 904	19 244	27 990	41 395	65 142
зокрема									
- короткострокові кредити	3 644	4 845	6 522	7 240	9 142	15 700	21 767	29 538	36 425
- довгострокові кредити	434	607	773	1 633	2 645	3 421	6 025	11 661	28 661

Примітка. Складено автором на основі [22]

Довгострокові кредити в Україні відносяться до найбільш ризикових, а ставка не відповідає рівню ризику, оскільки обмежена платоспроможністю підприємства. Для малих підприємств довгостроковий кредит доступний в найменшій мірі.

Аналізуючи можливі джерела фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності, необхідно пам'ятати, що найважливішою проблемою є визначення ефективного співвідношення між іноземними і вітчизняними інвестиціями. Поза сумнівом, що ця величина коливатиметься в часі залежно від зміни стану економіки, також вона може бути різною для регіонів. Тому більш обгрунтованою є орієнтація на власні ресурси, чому сприяють найбільш оптимальні форми і методи стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності.

Таким чином, інвестиційно-інноваційний розвиток промислових підприємств, у тому числі і підприємств машинобудування обмежено можливостями фінансування. Тому для створення попиту на продукцію машинобудування в сучасних умовах необхідне державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств.

Висновки до розділу 2

1. На відміну від інвестиційного потенціалу в інвестиційно-інноваційному розвитку промислових підприємств вирішальну роль відіграють трудові ресурси, тому дешева робоча сила не може розглядатися як привабливий чинник інвестиційно-інноваційного розвитку економіки країни. Першочергову роль в даному випадку має інноваційна культура, що характеризує рівень загальноосвітньої, загальнокультурної і соціально-психологічної підготовки особи і суспільства.

2. Чинником, що визначає розвиток економіки, є механізм використання наявного потенціалу, що визначається економічною політикою держави. Встановлено, що на сучасному етапі щорічне зростання інвестицій в економіку, відбувається на тлі збереження неефективної структури капітальних вкладень. Впродовж досліджуваного періоду трохи більше 40% всіх капітальних вкладень здійснено в промисловість. Зокрема тільки половина цієї суми в переробну промисловість. Традиційно великою є питома вага інвестицій в транспорт і зв'язок (20%), і близько 15 % всіх інвестицій - операції з нерухомістю. Зменшується і так незначна частка інвестицій в сільське господарство. У сфері, що формують основу інноваційного розвитку (наука і освіта) інвестиції складають менше 2 % всього обсягу. Цим пояснюється незначний вплив, який надає інвестиційна діяльність і державні вкладення на розвиток економіки держави, зокрема динаміку ВВП.

3. Порівняльний аналіз динаміки ВВП, капітальних вкладень і витрат держави показує, що в Україні відсутній чітко виражений зв'язок між державними витратами і обсягом капітальних вкладень, що пояснюється відсутністю чіткої економічної політики держави. Так само не роблять істотного впливу на економічний розвиток нашої країни і іноземні інвестиції. Приріст прямих іноземних інвестицій спостерігається в тих галузях, які забезпечують постачання сировини на зовнішні ринки і є екологічно небезпечними, або ж гарантують швидке повернення капіталу.

4. Основним мотивом здійснення інвестиційної діяльності промисловими підприємствами на сучасному етапі є необхідність модернізації зношених основних фондів.

5. Для успішної реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності необхідна: орієнтація продукції на ринок, відповідність інвестиційно-інноваційній діяльності цілям підприємства, ефективна система відбору і оцінки проектів, ефективне управління проектами і контроль.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Інструменти управління інвестиційно-інноваційною діяльністю

Для того, щоб інвестиційно-інноваційні процеси здійснювалися повною мірою необхідна не тільки наявність макроекономічних чинників розвитку і збалансованої економічної політики держави, але і раціональне управління інвестиційно-інноваційними процесами на рівні підприємства, засноване на теоретичних підходах сучасного менеджменту і обґрунтованому методичному інструментарії.

Сучасна економічна наука вважає, що управління це, перш за все, діяльність, направлена на досягнення поставлених цілей. Система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю це мистецтво координації трудових і матеріальних ресурсів на основі сучасних методів і управління впродовж життєвого циклу вдосконаленої продукції. Основним результатом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю слід вважати досягнення мети по складу, обсязі, вартості і часу виконуваних робіт для виробництва продукції покращеної якості. Вся система управління може виявитися неспроможною, якщо мета вибрана невдало, а виконавці сумніваються в правильності підходів до досягнення мети. Таким чином, вибір стратегічної і тактичних цілей інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства є визначальним етапом при побудові системи управління.

Вибір мети залежить від того, які проблеми стоять перед підприємством, як керівництво визначає їх важливість, який обсяг ресурсів може витратити на їх рішення в певні терміни. Формулювання і обґрунтування цілей є одним з важливих моментів в керівництві колективом, оскільки творча робота, яка є основою інвестиційно-інноваційної діяльності, не може здійснюватися групою людей без уявлення про те задля чого вони вирішують повсякденні завдання. Безліч цілей, які вирішуються навіть в процесі здійснення одного інвестиційно-інноваційного проекту, можуть носити технічний, організаційний, соціальний,

економічний характер, бути локальними або комплексними. Організаційні цілі пов'язані з вдосконаленням організації взаємодії різних підрозділів, що здійснюють інвестиційно-інноваційну діяльність. Здійснення соціальних цілей, дозволяє не тільки поліпшити умови праці працівників, але підвищити їх зацікавленість в творчій праці, для формування потенціалу подальшого інвестиційно-інноваційного розвитку підприємства. Економічні цілі можуть бути різноманітні: отримання максимального прибутку на вкладений капітал, зниження витрат підприємства, розширення ринку збуту продукції і так далі

У найзагальнішому вигляді метою управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства можна вважати досягнення оптимальних показників обсягу, часу і витрат ресурсів для виробництва продукції з вдосконаленими характеристиками. Чотири виділені показники інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства (обсяг інвестиційно-інноваційних робіт, час їх виконання, кількість необхідних ресурсів рівень поліпшення якості продукції) як правило, суперечать один одному. Чим вищі вимоги до вдосконалених характеристик інвестиційно-інноваційного продукту, тим більший обсяг інвестиційно-інноваційних робіт необхідно здійснити. Відповідно зростає необхідний час на їх здійснення і вартість ресурсів для їх реалізації.

Скоротити час робіт можна, якщо залучити додаткові ресурси (техніку, робочих, підвищити розцінки за виконувану в короткий термін роботу і так далі). Економія ресурсів може привести до зниження якості виконаних робіт і як наслідок – зниження якості вдосконаленого продукту. Тому оптимізувати інвестиційно-інноваційну діяльність одночасно по всіх чотирьох параметрах, неможливо і підприємству необхідно визначити який з параметрів є важливішим, і за рахунок чого можна досягти його оптимізації. У класичному інвестиційному проекті, для реалізації якого залучаються зовнішні ресурси, найчастіше найбільш значущою є вартість витрат на здійснення проекту. У інноваційному проекті, важливішим є період його реалізації, оскільки чим раніше в порівнянні з аналогами конкурентів новий продукт потрапить на ринок, тим більшу перевагу отримає підприємство. Для інвестиційно-

інноваційної діяльності параметрами переважної оптимізації будуть термін виконання робіт і вартість. Необхідною умовою буде допустимий рівень якості вдосконаленої продукції, а наявні ресурси, визначають систему обмежень.

Визначення не тільки цілей здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності, але і системи умов і обмежень її реалізації формує інвестиційно-інноваційну стратегію промислового підприємства, яка є системою довгострокових цілей інвестиційно-інноваційної діяльності і параметрів вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

Відповідність інвестиційно-інноваційній стратегії системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю є одним з чинників її ефективності. Аналіз міжнародного досвіду показав, що правильне управління проектами скорочує тривалість їх здійснення в середньому на 20-30%, а витрати на 10-15%.

Система управління інвестиційно-інноваційної діяльності включає складові частини механізму управління (нерозривного циклу планування, аналізу, контролю і регулювання) здійснювані в кожній фазі інвестиційно-інноваційної діяльності. Один представлений цикл характеризує здійснення одного інвестиційно-інноваційного проекту, а управлінням є повтор таких циклів. Таким чином, система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю є управлінням сукупністю інвестиційно-інноваційних проектів.

Об'єктами управління інвестиційно-інноваційною діяльністю є її обсяги, витрати, час, якість, трудові ресурси, організаційна складова, ризики і постачання. Управління обсягами інвестиційно-інноваційної діяльності здійснюється на основі вивчення вимог ринку і визначається стратегією підприємства. Управління витратами засноване на аналізі звітів за витратами матеріальних, фінансових, трудових ресурсів підприємства, з метою встановлення неефективних витрат і їх мінімізації. Управління часом здійснюється шляхом планування, складання календарних графіків і контролю за своєчасним виконанням робіт. Управління якістю забезпечує дотримання стандартів якості, встановлених для проекту. Управління якістю можна

розглядати в чотирьох аспектах: управління якістю продукту – воно повинне відповідати очікуванням споживачів; управління якістю розробки проекту - забезпечується шляхом детальної і ретельної розробки проекту; управління якістю виконання робіт за проектом згідно документації; управління якістю ресурсів. Управління трудовими ресурсами направлене на координацію діяльності людей тих, що здійснюють інвестиційно-інноваційну діяльність. Управління комунікаціями є накопиченням і обробкою інформації, якою обмінюються учасники інвестиційно-інноваційної діяльності. Управління постачаннями включає відбір і висновок контрактів, контроль за постачаннями матеріалів, устаткування, послуг. Управління ризиками передбачає ідентифікацію, аналіз, оцінку ризику і розробку заходів щодо його зниження ризику. Мінімізувати ризик можна шляхом його розподілу між учасниками проекту, резервування засобів на покриття непередбачених витрат, зниження ризику в плані фінансування і за допомогою страхування.

Управління інвестиційно-інноваційною діяльністю дозволяє вирішити наступні завдання:

- визначити і обґрунтувати цілі кожного проекту,
- сформулювати його структуру,
- визначити обсяги і джерела фінансування,
- вибрати виконавців,
- підготувати і укласти контракти,
- визначити терміни виконання проекту,
- скласти графіки його реалізації і визначити необхідні ресурси,
- скласти калькуляцію, і провести аналіз витрат,
- запланувати допустиму величину ризику,
- контролювати хід виконання проекту і по завершенню провести детальний аналіз.

Кожне з вказаних завдань вирішується на певному етапі інвестиційно-інноваційної діяльності (рис.3.1.)

Передпроектне інвестиційно-інноваційне дослідження включає: відчуття проблеми – виникнення загальної ідеї удосконалення продукту; збір даних, на підставі яких загальна концепція перевіряється в деталях, встановлюється її реалістичність, визначається приблизний обсяг робіт, масштаб витрат, терміни виконання; формулювання проблеми - визначення цілей і завдань які повинні бути вирішені; розробку можливих рішень (пропозицій) і їх оцінку. Оцінюючи рішення, керівництво повинне брати до уваги альтернативну вартість – ті переваги, які підприємство втрачає від нездійснення альтернативних проектів. Вибір одного рішення з декількох здійснюється у зв'язку з обмеженістю ресурсів. Якби її не було, то можна було б здійснити всі необхідні проекти. Але задовольнити всі потреби одночасно неможливо, тому деякі з них відкидаються, зважаючи на величину витрат на задоволення проблеми і порівняльну важливість задоволення потреб.



Рис. 3.1. Механізм управління інвестиційно-інноваційною діяльністю промислового підприємства

Примітка. Складено автором на основі [22]

Інвестиційна фаза реалізації інвестиційно-інноваційного проекту починається з планування. Планування здійснюється впродовж всієї інвестиційно-інноваційної діяльності, але в даній фазі йому приділяється найбільше значення. На самому початку існує попередній неофіційний план – перше уявлення про те, що буде, якщо підприємство здійснить даний проект. Коли ухвалено рішення про здійснення діяльності, відбувається формальне і детальне планування. У міру здійснення діяльності план може коректуватися у зв'язку з виникненням непередбачених ситуацій і необхідності реакції на них. Характер специфічного планування носить конструкторська розробка, в процесі якої розробляються необхідні конструкторські документи, затверджується бюджет, календарний і ресурсний план. На її основі здійснюється організація роботи персоналу і забезпечення необхідними матеріалами і устаткуванням.

Третя – експлуатаційна фаза інвестиційно-інноваційного проекту є, головним чином, виробництвом продукції і контролем за здійсненням виробничої діяльності. Контролюються обсяги, якість, витрати ресурсів, своєчасність поставок. В процесі реалізації проекту завжди будуть відхилення. Прийнятна величина відхилень встановлюється із самого початку. В основі процесу контролю лежить збір і аналіз інформації про хід реалізації проекту. Здійснюючи об'єктивне періодичне підведення проміжних результатів реалізації проекту, керівник ухвалює рішення про регулювання подальшої інвестиційно-інноваційної діяльності. Підсумкова оцінка проводиться для узагальнення позитивних і негативних результатів здійснення діяльності, накопичення досвіду. Завершення роботи за даним інвестиційно-інноваційним проектом включає використання продукту, оцінку отриманих переваг, нагородження співробітників, обслуговування випущеного продукту, збір інформації від споживачів про можливість його подальшого удосконалення.

Завершення проекту може бути і передчасним по причинах, які не були передбачені на попередніх фазах управління. В цьому випадку часто залишаються невиконаними зобов'язання за проектом, що знижує імідж підприємства.

Характерне те, що експлуатаційною фазою управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства не закінчується, а починається її новий цикл. Складаються завершальні звіти, проводиться звірка і виконуються зобов'язання перед інвесторами, визначається подальша можливість використання устаткування, співробітники отримують наступні завдання, відбувається пошук нових ідей.

Як показує аналіз моделі управління інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства, представленою на рис 3.1, кожна фаза механізму управління ґрунтується на п'яти основних методах управління: плануванні, організації, контролі, аналізі і регулюванні. Кожен з цих методів набуває своєї специфіки залежно від фази здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності. Основою для здійснення управлінської діяльності є аналіз. У фазі передпроектного дослідження це аналіз вимог ринку. В інвестиційній фазі – аналіз проекту, в експлуатаційній фазі – аналіз результатів інвестиційно-інноваційної діяльності. Теорія і практика управління інвестиційної та інноваційної діяльності оперує широким набором методів кількісного аналізу впливу організаційних і виробничих чинників на результати діяльності всіх учасників проектів, що дозволяють знайти близькі до оптимальних рішень. Найчастіше використовуються математичні методи, в основі яких лежать моделі дослідження операцій: кореляційно-регресійний аналіз, математичне моделювання і програмування, метод експертних оцінок і так далі

У фазі передпроектного дослідження найбільш виправданим є використання альтернативного аналізу – вивчення інвестиційно-інноваційної діяльності з погляду знаходження найбільшого числа альтернатив і вибір якнайкращої. Для цього складається укрупнена схема діяльності, обмежень і цілей роботи. Потім ведеться пошук відповідей на питання: чи може проект бути виконаний швидше, чи можуть бути скорочені витрати, чи можна випустити продукцію іншої якості, але дешевшу і чи буде вона прийнятною для клієнта, наскільки можна автоматизувати роботу, чи приведе це до скорочення споживаних ресурсів, чи можуть бути використані дешевші матеріали, чи є

простіші варіанти реалізації проекту, наскільки нові технології використовуються, чи можна використовувати наявне устаткування, чи є альтернативні системи управління.

В інвестиційній фазі основною метою аналізу є розподіл відповідальності. Для цього складається схема робіт і список учасників. Визначаються відповідальні і їх повноваження, порядок управління проектом і надання звітності, формуються інструкції. Саме у цій фазі слід розробити систему ефективного документального контролю, скласти перелік робочих документів, які підлягають контролю, визначити порядок їх заповнення і надання, організувати порядок розгляду. Перевірка функціонування всієї системи контролю і аналізу, передбаченої проектом, називається аудитом проекту. Його завдання виявити відхилення і скласти рекомендації по поліпшенню системи.

Аналіз виконання проекту найчастіше зводиться до аналізу відхилень планових показників від фактичних. Недоліком такого підходу є те, що ці дані трактують тільки минулу ситуацію і не направлені на майбутнє. Тому повнішу інформацію дають метод скоректованого бюджету – коректування планових витрат з урахуванням фактичних здійснених на певну дату (або обсяг робіт); і метод прогнозування залишкових витрат, який базується на екстраполяції фактичних даних про хід виконання проекту.

На відміну від аналізу, об'єкти якого міняються із зміною фази здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності, контроль впродовж всієї діяльності здійснюється над ресурсами. Основними ресурсами, використовуваними в процесі управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, є фінансові, технічні, трудові і матеріальні ресурси підприємства. Матеріальні ресурси, в порівнянні з технічними і трудовими, є менш стабільними (схильні до швидких змін), тому з погляду потенційних можливостей інноваційної діяльності підприємства велику значущість мають трудові і технічні ресурси.

Для характеристики трудових показників використовуються: середньооблікова чисельність і якісний склад працівників. Для характеристики

технічних можливостей використовують технічну оснащеність виробництва, техніко-економічний рівень машин і устаткування, рівень технологічних процесів, рівень використання засобів виробництва і ін.

Ефективність системи аналізу і контролю багато в чому залежить від організації збору інформації, системи складання, надання і роботи із звітністю. Одна з найхарактерніших проблем - надлишок інформації, звіти часто містять безліч показників, в яких споживач звітності може не знайти необхідної. Для вирішення цієї проблеми, система звітності повинна бути побудована на наступних принципах:

1. Менеджерам кожного рівня повинна надаватися інформація відповідну його відповідальності;
2. Детальнішу інформацію потрібно давати за тими показниками, які характеризуються істотним відхиленням від плану. При цьому ретельно аналізується інформація про витрати і час здійснення проекту;

Ефективно побудована система аналізу і контролю в механізмі управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, дозволяє створити базу для управління достатньо специфічним об'єктом – ризиком.

Управління ризиками – це комплекс заходів, що включає ідентифікацію, аналіз, зниження і моніторинг ризику з метою мінімізації відхилення фактичних показників проекту від їх запланованих значень.

Для управління ризиками, пов'язаними з інвестиційно-інноваційною діяльністю, їх необхідно ідентифікувати, тобто визначити вигляд. На відміну від інноваційних проектів, інвестиційно-інноваційні проекти характеризуються більшою схильністю до інвестиційних ризиків. Інвестиційним ризиком є вірогідність того, що вкладені засоби не принесуть очікуваного доходу. Інвестиційний ризик включає наступні компоненти: фінансовий, будівельний і експлуатаційний.

Фінансовий ризик - це вірогідність невиконання фінансових зобов'язань протилежною стороною і ризик зміни кон'юнктури фінансових ринків. Будівельний ризик - це ризик, що виникає в процесі реалізації проекту,

перевищення кошторису, невчасне завершення робіт, порушення умов договору, зниження попиту. Експлуатаційні ризики виникають після введення об'єкту в дію, включає ризик реалізації продукції (зниження обсягів реалізації в результаті зростання конкуренції, або поява товарів вищої якості), ризик зниження прибутковості, невиконання поставчань, ризик менеджменту, форс-мажорний ризик.

Залежно від виду проекту, розробляються заходи протидії ризикам. Для класичного інвестиційного проекту, ці підприємства можуть бути наступними (рис. 3.1.).

Таблиця 3.1

Можливі реакції на зміни умов реалізації проекту

Можливі події	Дії, що зменшують ризик	Наслідки
Скорочення фізичного обсягу продажів	1. Зниження ціни на продукцію. 2. Посилення реклами. 3. Розвиток дистриб'юторської мережі. 4. Стимулювання попиту. 5. Підвищення якості продукції.	1. Збільшення відносного обсягу продажів у вартісному виразі. 2. Додаткові витрати на рекламу. 3. Витрати на відкриття нових агентств. 4. Витрати на знижках і інших пільгах для споживачів. 5. Додаткові витрати на НІОКР і виробництві
Зниження ціни на продукцію	1. Активне проведення цінової і політики. 2. Розробка заходів щодо зниження витрат на виробництво.	1. Зниження надходжень від продажу одиниці продукції 2. Додаткові витрати на маркетинг

Продолж. табл. 3.1.

Збільшення прямих (змінних) витрат	1. Покупка дешевих матеріалів. 2. Зменшення матеріалоємності, пошук нових матеріалів. 3. Створення запасів по низьких цінах.	1. Скорочення обсягів збуту продукції в результаті зниження якості. 2. Додаткові витрати на НІОКР. 3. Зростання загальних (постійних витрат) в результаті виплати відсотків за кредитами, на придбання запасів матеріалів і що комплектують.
Збільшення загальних (постійних) витрат	1. Скорочення витрат на маркетинг. 2. Скорочення витрат на заробітну плату. 3. Скорочення витрат на енергоресурси. 4. Скорочення витрат на транспортні послуги. 5. Скорочення витрат на оренду приміщень.	1. Зменшення обсягів збуту 2. Зниження кваліфікації персоналу і погіршення якості продукції. 3. Витрати на придбання нового, менш енергоємного устаткування. 4. Придбання власного транспорту 5. Будівництво власного приміщення.

Збільшення тривалості виробничо-технологічного циклу	1. Придбання більш продуктивного устаткування. 2. Збільшення завантаженості устаткування шляхом зміни режиму роботи 3. Розробка нової конструкції продукту.	1. Збільшення інвестиційних витрат. 2. Збільшення витрат на заробітну плату і обслуговування устаткування. 3. Витрати на НІОК і підготовку виробництва.
Затримка платежів за реалізовану продукцію	1. Відвантаження на умовах передоплати. 2. Освоєння нових ринків з розвиненішою системою платежів 3. Орієнтація на платоспроможних клієнтів	1. Скорочення обсягів продажів. 2. Витрати на маркетинг.
Коливання попиту на продукцію	Створення страхового запасу готової продукції.	Додаткові виробничі і маркетингові витрати
Нестабільність постачань матеріалів і що комплектують	Створення страхового резерву матеріалів і що комплектують.	Додаткові витрати, пов'язані з орендою або складів, зберіганням запасів.

Примітка. Складено автором на основі [27]

Як видно з таблиці, кожен метод зниження ризику, запропонований ученими, не приводить до однозначного поліпшення всіх параметрів проекту, тому вибір методів зниження ризику в кожній конкретній ситуації, повинен ґрунтуватися на системі цілей і обмежень, визначених інвестиційно-інноваційною стратегією підприємства.

При здійсненні інвестиційно-інноваційної діяльності можна говорити про існування додаткового ризику – ризик на використання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства. Неefективне використання інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємства може бути результатом незацікавленості керівництва в підтримці творчого потенціалу співробітників. Це приводить до просочування комерційної інформації, оскільки винахідники можуть піти до конкурентів. На багатьох підприємствах відсутня залежність між результатами від винаходів і раціоналізаторських пропозицій і винагородою авторів, їх кар'єрним зростанням.

Таким чином, основоположним чинником управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства є організація управління персоналом, стимулююча їх творче відношення до праці. Ця теза підтверджується результатами роботи крупного машинобудівного підприємства.

Механізм управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства забезпечують служби науково-технічного комплексу, що складається з системи дослідницьких і випробувальних лабораторій, конструкторських і технологічних підрозділів, управління реформування економічних відносин, корпоративних прав і інвестицій, яке координує взаємозв'язок між структурними підрозділами підприємства, відділу прогнозування і аналізу.

Централізований науково-технічний комплекс конструкторських, технологічних і науково-дослідних робіт здійснює здійснення єдиної науково-технічної політики.

Поетапно вирішуються завдання створення інтегрованої автоматизованої системи управління, яка забезпечує взаємозв'язок систем автоматизованого проектування і автоматизованої системи управління підприємством, управління виробництвом за основними напрямками роботи підприємства, управління запасами, бухгалтерський і податковий облік, управління персоналом, управління договорами на реалізацію продукції, управління якістю продукції.

В результаті створення ефективної системи управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства в цілому, можна чекати підвищення ефективності здійснення кожного конкретного інвестиційно-інноваційного проекту. Основною умовою для цього є його обгрунтоване планування і раціональне складання бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів підприємства.

3.2. Особливості управління інвестиційно-інноваційними проектами

В економічних дослідженнях і в практичній діяльності одним з головних чинників, пов'язаних із здійсненням інвестиційної та інноваційної діяльності є проект. Під проектом розуміють діяльність, за допомогою якої матеріальні, фінансові і трудові ресурси створені новаторським шляхом для виконання унікальної роботи при обмеженні в часі і витратах для досягнення позитивних

змін, визначених кількісними і якісними параметрами. Крім того, проектом називають комплект документів, розроблених для здійснення такої діяльності.

У законодавстві України у понятті проекту підкреслюється відмінності між інноваційним і інвестиційним проектом.

«Згідно ст. 1 Закону «Про інноваційну діяльність» інноваційний проект це комплект документів, який визначає процедуру і комплекс всіх необхідних заходів (у тому числі і інвестиційних) щодо створення і реалізації інноваційного продукту або інноваційної продукції» [12]. Для того, щоб підприємство мало право на державну підтримку, інноваційний проект повинен бути зареєстрований.

Головною особливістю інноваційних проектів є те, що вони повинні включати роботу, пов'язану з реалізацією дослідницької фази життєвого циклу інновацій. В рамках інноваційних проектів передбачається здійснення відповідних науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт (фундаментальних і прикладних досліджень). Дослідницька фаза і за тривалістю і по величині використовуваних ресурсів може займати істотне місце у всьому проекті. Якщо виробник упроваджує деяку виробничо-технологічну інновацію у вигляді нового виробничого устаткування, сировини, матеріалів, то обсяг досліджень може бути мінімальним.

На відміну від класичного інвестиційного проекту, інноваційному проекту властивий триваліший підготовчий період. Виробник повинен витратити на реалізацію проекту, до моменту початку його продуктивного функціонування, власні засоби, окупність яких має тривалий період

Предметом нашого дослідження є інвестиційно-інноваційний проект, як одиничний цикл інвестиційно-інноваційної діяльності промислового підприємства. Наприклад, інвестиційно-інноваційні проекти володіють великими, в порівнянні з класичним інвестиційним проектом підготовчим періодом, проте на відміну від інноваційних проектів він пов'язаний не з розробкою якісно нової продукції, а з маркетинговими дослідженнями, що дозволяють визначити які характеристики продукту вимагають істотного

доопрацювання. Істотною проблемою інноваційних проектів є труднощі прогнозування ціни на нову продукцію в довгостроковому інтервалі, оскільки їй немає аналогів і невідома тривалість її життєвого циклу. В інвестиційно-інноваційному проекті ціна продукції прогнозується на підставі зміни споживчих характеристик вдосконаленого продукту, і є величиною розрахунковою.

Інвестиційно-інноваційний проект, як і класичний інвестиційний повинен включати три складових: технологічну, будівельну і техніко-економічну документацію. (рис 3.2).

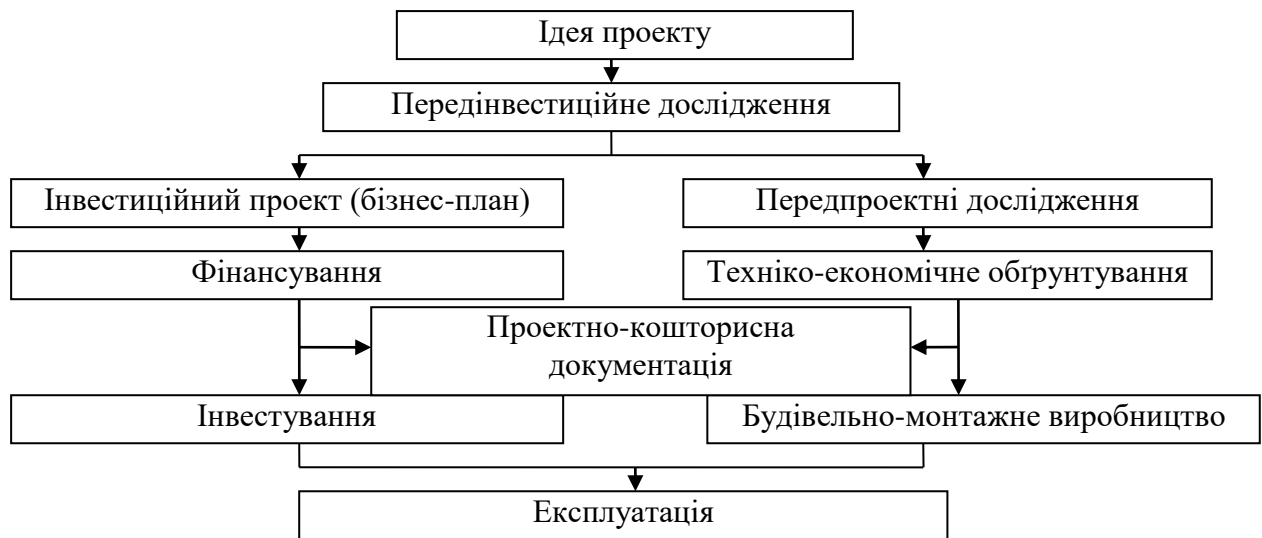


Рис. 3.2. Схема взаємозв'язку інвестиційного проекту і проектно-сметної документації

Примітка. Складено на основі [54].

Та частина документів, яка характеризує економічну сторону проекту, називається його бізнес-планом. Якщо проект не передбачає участі держави і не вимагає бюджетного фінансування, то порядок його складання, методи і детальність розрахунків визначаються замовником.

Якщо для реалізації проекту притягуються зовнішні джерела фінансування, то проект орієнтований на інвестора, тому в техніко-економічній частині більша увага приділяється питанням ефективності вкладення засобів. Не дивлячись на те, що для зовнішніх інвесторів переважними є фінансово-економічні показники, інвестиційно-інноваційний проект повинен також

містити і дані про переваги вдосконаленої продукції, досягнення соціального і екологічного ефектів.

Існуючим методикам створення бізнес-планів інвестиційних проектів властивий значний ступінь описовості. Це пояснюється тим, що вони рекомендовані для використання підприємствам всіх галузей економіки і стадій розвитку. Часто проект складається неточно, і саме тому є непотрібним і носить формальний характер.

В результаті використання досконалішої методики складання бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту можна вирішити наступні завдання:

- уявити більш обгрунтовану інформацію про проект, що дозволить привернути різні зовнішні джерела фінансування, тим самим розширити перспективи розвитку підприємства;

- продемонструвати зовнішнім інвесторам рівень надійності підприємства, в яке вкладаються засоби;

- створити інформаційну базу для оперативного аналізу виконання проекту;

- запрограмувати можливість коректування параметрів проекту у разі виникнення непередбачених обставин.

Для вдосконалення методики складання бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту машинобудівного підприємства необхідно з урахуванням його специфіки визначити кількість інформації, яку повинні містити бізнес-план і спосіб її надання.

Існуючі підходи до оцінки ефективності інвестиційних проектів базуються на співвідношенні сум витрат і доходів за проектом, які вважаються величинами відомими. Проте, в реальній ситуації працівники підприємства стикаються з проблемою визначення початкових величин витрат і доходів, обгрунтування коефіцієнта дисконтування, побудови обгрунтованих прогнозів обсягу продажів, використанням математичного апарату.

Крім того, широко використовувані показники оцінки ефективності проекту (чистий грошовий потік, період окупності, індекс внутрішньої

прибутковості і так далі) розраховуються практично у всіх проектах, але часто не несуть змістовної оцінки для керівництва підприємства,

На нашу думку, проект повинен містити таку інформацію, яка була б корисна в процесі управління інвестиційно-інноваційною діяльністю, а не призначалася для формального схвалення радою акціонерів, зовнішнім інвестором або органом влади.

Інформація повинна бути представлена так, щоб менеджер проекту міг оперативно відстежити відхилення фактичних параметрів від планованих, встановити причини такого відхилення і ухвалити відповідне управлінське рішення. А інвестор, вивчивши проект, повинен переконатися в його надійності, і оцінити майбутню вигоду.

Переконливим і зручним для подальшої роботи засобом надання інформації є економіко-математична модель інвестиційно-інноваційного проекту - його формальний опис за допомогою засобів математики.

Вона повинна складатися з наступних компонентів:

- цільова функція,
- організаційна структура проекту,
- матриця відповідальності,
- календарний план і графік виконання робіт,
- ресурсні гістограми, графіки фінансових потоків, і методики розрахунку основних показників інвестиційного проекту.

Цільова функція проекту – це формалізовані вимоги до проекту, що враховують обсяги ресурсів, тривалість проекту і якість продукції. Шляхом визначення організаційної структури і матриці відповідальності, роботи закріплюються за виконавцем.

Календарний план виконання робіт будується у вигляді мережевих графіків з обчисленням їх параметрів методом критичного шляху і подальшою розробкою діаграм Ганта, як інструменту календарного планування. По кожній роботі, відбитій в мережевому графіку, визначаються ресурси (робоча сила, техніка, матеріали, грошові кошти) і будуються ресурсні гістограми. За

допомогою балансових моделей співвідносяться потреба в ресурсах, терміни їх отримання і можливість забезпечення повного і ефективного використання.

Завдання розподілу обмежених ресурсів вирішується за допомогою методів математичного програмування. Грошові потоки оцінюються і зіставляються з урахуванням чинника часу. Для цього можна використовувати методи математичного прогнозування, засновані на даних фінансової звітності.

Збір інформації є дорогою процедурою, якщо проект складається сторонньою організацією. Насправді необхідна інформація про підприємство міститься в реєстрах бухгалтерського управлінського обліку. Менеджерові необхідно лише правильно сформулювати свій запит, це достатньо легко зробити, якщо він володіє знаннями бухгалтерського обліку, а звітність підприємства відповідає вимогам Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і звітності. Набагато складніше отримати інформацію, що стосується ринку збуту продукції і використовувану у фазі передпроектного дослідження. Для її збору і аналізу необхідна ефективна робота маркетингової служби підприємства.

Бізнес-план інвестиційно-інноваційного проекту повинен містити інформацію про інвестиційно-інноваційний потенціал підприємства, систему управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства. Для підтвердження відповідності методів управління поставленим цілям, необхідно представити результати аналізу фінансового стану підприємства, тим самим, оцінивши можливості вкладення власних засобів і залучення позикових. Необхідно показати можливості роботи підприємства в умовах інвестиційно-інноваційної інфраструктури, що склалися.

Систему управління можна вважати ефективною, якщо вона враховує мотиви покупців набувати товару, інвесторів вкладати гроші, співробітників проявляти творчість, і акціонерів отримувати прибуток без збитку розвитку виробництва.

Всі показники, які повинен містити бізнес-план інвестиційно-інноваційного проекту машинобудівного підприємства можна систематизувати таким чином (табл. 3.2).

Особливістю представлення інформації в бізнес-плані інвестиційно-інноваційного проекту буде те, що визначальним мотивом його появи є визначення характеристик продукції, які вимагає удосконалити покупець. В результаті аналізу споживчого ринку, вивчається попит і пропозиція на вдосконалений продукт. Попит обумовлений потребами в розробці і впровадженні нових технологій, випуску нової продукції в суміжних галузях, вирішенням технологічних, організаційних і інших труднощів підприємства. Пропозицією є сукупність нових і вдосконалених продуктів, що поступають на ринок з метою продажу. При формуванні пропозиції важлива роль належить репутації підприємству-виробнику, ступеня стандартизації техніки, вертикальної координації підприємств-споживачів.

Таблиця 3.2.

Система показників бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту промислового підприємства

Група показників	Перелік показників, що входять до групи
Відомості про підприємство	Юридичний статус підприємства; Характеристика організаційної структури підприємства; Основні показники ефективності роботи підприємства.
Концепція маркетингу підприємства	Характеристика продукції підприємства; Аналіз ринку збуту; Відомості про основних конкурентів; План просування вдосконаленої продукції на ринку.
Передумова і основна ідея проекту	Зведення про запити покупців щодо удосконалення продукції; Основні відмітні параметри вдосконаленого продукту; Аналіз потенційних можливостей реалізації проекту.
Відомості про ресурси необхідних для здійснення проекту	Наявність земельної ділянки і можливість його використання; Наявність і якісний склад трудових ресурсів; Можливості організації управління; Наявні основні фонди, їх якісна характеристика і можливість використання в проекті.
Проектування і технологія	Відомості про організації, що здійснюють технічне проектування і висновки про відповідність проектній документації необхідним нормам.
План виробничої діяльності підприємства	Обсяг випуску продукції у вартісному вимірюванні, і по номенклатурі в натуральних одиницях; Продуктивність праці;

	Собівартість одиниці продукції і рентабельність виробництва; Оцінка одноразових і поточних витрат.
Фінансовий план і програма інвестицій	Необхідний обсяг фінансування; Джерела фінансування; Графік руху грошових коштів; Показники ефективності інвестиційного проекту.
Аналіз можливих ризик	Види ризику, до якого найбільшою мірою схильний проект; Кількісні характеристики основних ризик; Реакція підприємства у разі настання ризикових подій.
Резюме	Підсумки по всіх розділах проекту.

Примітка. Складено автором на основі [44, 52]

В умовах ринкової економіки ціна на продукцію – величина що змінюється і залежить від умов постачання продукції, порядку розрахунків за неї, ділової репутації покупця. Що стосується суми амортизаційних відрахувань, то потрібно відзначити, що на сьогоднішній день не існує єдиної думки відносного того чи відносити амортизацію до витрат виробництва або доходу. У зарубіжній практиці в чистий прибуток включаються амортизаційні відрахування на реновацію, як власність інвестора. У практиці бухгалтерського обліку і оподаткування України амортизація – це витрати підприємства. У аналізі інвестиційних проектів амортизаційні відрахування необхідно додавати до прибутку для того, щоб не допустити подвійного обліку витрат, пов'язаних з відтворенням основних фондів. Показник норми амортизації, визначеної виробничим методом зручний тим, що дозволяє бачити величину амортизаційних відрахувань на одиницю проведеної продукції.

В процесі здійснення проекту необхідний постійний контроль за цінами на ресурси, контроль індексу їх зміни по відношенню до початкового рівня, і коректування взаємозв'язаних показників. Для перевірки отриманих результатів слід користуватися офіційними даними, що публікуються у пресі, а також додатковою інформацією, зібраною маркетинговою службою.

Розрахунки можна здійснити за допомогою автоматизованих систем управління проектами: Microsoft Project, Open Plan Professional, Spider Project, Sure Trek Project Manager, Primavera Project Planner.

При визначенні основних параметрів реалізації інвестиційно-інноваційного проекту, не потрібно прагнути до того, щоб певні показники строго виконувалися, важливіше розробити систему контролю, яка б дозволила оперативно змінювати результативні показники при об'єктивному зміні факторних, тим самим порівнювати скоректований план з фактом. Це дозволить понизити ризик за проектом.

На завершальному етапі оцінюється ефективність проекту і чутливість результатів до зміни основних параметрів, що також має свої особливості і вимагає удосконалення.

Висновки до розділу 3

1. «Система управління інвестиційно-інноваційною діяльністю це мистецтво координації трудових і матеріальних ресурсів на основі сучасних методів управління впродовж життєвого циклу вдосконаленої продукції, основним результатом управління інвестиційно-інноваційною діяльністю слід вважати досягнення мети по складу, обсягу, вартості і часу виконуваних робіт для виробництва продукції покращеної якості» [28].

2. У найзагальнішому вигляді метою управління інвестиційно-інноваційною діяльністю підприємства є досягнення оптимальних показників обсягу, часу і витрат ресурсів для виробництва продукції з вдосконаленими характеристиками.

3. Для інвестиційно - інноваційної діяльності параметрами оптимізації будуть термін виконання робіт і їх вартість. Необхідною умовою є допустимий рівень якості вдосконаленої продукції, а наявні ресурси, визначають систему обмежень.

4. Визначення не тільки цілей здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності, але і системи умов та обмежень її здійснення, формує інвестиційно-інноваційну стратегію промислового підприємства, яка є системою довгострокових цілей інвестиційно-інноваційної діяльності і критеріїв вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення.

5. Існуючі методики створення бізнес – планів рекомендовані для використання підприємствам всіх галузей економіки і стадій розвитку. Часто проект складається неточно, і саме тому є непотрібним і носить формальний характер. Одним із способів вирішення проблеми є розробка рекомендацій по складанню бізнес-планів інвестиційно-інноваційних проектів для підприємств конкретної галузі. Для вдосконалення методики складання бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту машинобудівного підприємства необхідно з урахуванням його специфіки визначити кількість інформації, яку повинні містити бізнес-план і спосіб її надання.

6. Для вирішення завдання планування фінансового забезпечення проекту запропоновано використовувати матрицю фінансових ресурсів проекту по конкретних напрямках їх вкладення. З її допомогою можна наочно побачити не тільки суму коштів, що поступають з кожного джерела фінансування, але і визначити період їх залучення і термін використання, а також забезпеченість кожної категорії витрат джерелами фінансування.

7. Використання вдосконаленої методики складання і аналізу інвестиційно-інноваційних проектів машинобудівного підприємства дозволяє розширити можливості підприємства і значно підвищити ефективність інвестиційно-інноваційної діяльності підприємства і галузі в цілому.

ВИСНОВКИ

1. Перед сучасною економічною наукою коштує проблема розробити ефективний механізм здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств, який дозволить раціонально використовувати обмежені фінансові ресурси і створити основу для подальшого інноваційного розвитку. Для цього необхідно вирішити комплекс завдань: проаналізувати наявні теоретичні розробки і практичний досвід стимулювання інвестиційної і інноваційної діяльності; визначити основні особливості інвестиційних і інноваційних процесів нашої країні; сформулювати принципи побудови управління інвестиційно-інноваційною діяльністю; розробити методичний інструментарій, застосування якого дозволило б підвищити точність і обґрунтованість ухвалюваних рішень.

2. Особливістю механізму здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств є те, що він включає складові елементи і інноваційної і інвестиційної діяльності. В процесі здійснення інвестиційно-інноваційної діяльності засобу вкладаються в оновлене устаткування, яке необхідне для виробництва вдосконаленого продукту, але створене без використання новітніх відкриттів фундаментальної науки. Це дозволяє скоротити первинні вкладення в порівнянні з інноваційними проектами, але отримати додатковий прибуток за рахунок конкурентних переваг вдосконаленого товару. Таким чином, інвестиційно-інноваційна діяльність починається з визначення необхідних характеристик покращуваної продукції, які визначають вимоги до устаткування для її виробництва. Потім аналізується наявне устаткування і розробляється план його модернізації. На підставі цих даних визначається необхідний обсяг фінансування, його джерела і інші економічні характеристики проекту. Через вказані особливості інвестиційно-інноваційна діяльність в порівнянні з інноваціями є привабливішою для зовнішніх інвесторів.

3. Аналіз системи державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності показав, що в Україні закладені основи стимулювання інноваційної

діяльності, а стимулювання інвестиційної діяльності практично зведене до нуля. Таким чином, інвестиційно-інноваційна діяльність промислових підприємств залишилася без державної підтримки. Це викликало цілий комплекс проблем, без успішного вирішення яких неможливий подальший розвиток промисловості України.

4. Основними проблемами, стримуючими розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності, є: неузгодженість законодавчих актів, відсутність взаємозв'язку між грошово-кредитною, бюджетно-фінансовою політикою і політикою економічного зростання, невирішеність проблем технологічного обміну, відсутність тісних зв'язків між наукою і виробництвом, недосконалість системи права інтелектуальної власності. Для їх вирішення і створення ефективної системи стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності промислових підприємств необхідний глибокий і всесторонній аналіз стимулюючих чинників інвестиційно-інноваційної діяльності.

5. Інвестиційно-інноваційна інфраструктура також не робить істотного впливу на розвиток інвестиційно-інноваційної діяльності. Темп зростання засобів, що привертаються банківською системою (термінові депозити і поточні внески), порівняємо з темпами зростання банківських кредитів, а зміна інвестицій в основний капітал має власний тренд, що свідчить про відсутність прямого впливу банківського сектору на динаміку капітальних вкладень. Основною причиною такого положення є те, що довгострокові кредити в Україні відносяться до найбільш ризикових, а їх ставка не відповідає рівню ризику, оскільки обмежена платоспроможністю підприємства.

6. Публічне розміщення акцій підприємства складний і дорогий процес, до якого в Україні вдаються в основному великі і такі, що успішно діють підприємства. Франчайзинг не може бути повноцінною основою інвестиційно-інноваційного розвитку оскільки зарубіжні інвестори не прагнуть до модернізації української промисловості, в результаті може відбутися витіснення українських виробників не тільки із зовнішнього, але і з внутрішнього ринку. Венчурні фонди, що існують в Україні, маючи достатньо

активів і досвід роботи, фактично не фінансують українські інновації, а зводять свою діяльність до фінансування прибуткових і практично безризикових інвестиційних проектів.

7. Запропонована методика аналізу показників бізнес-плану інвестиційно-інноваційного проекту, особливість якої полягає в тому, що проект здійснюється на підприємстві, що вже діє, що раніше проводив даний продукт але з іншими технічними характеристиками. Тому підприємство має в своєму розпорядженні інформацію про купівельний попит на даний вид продукції, який може задовольнити повністю або частково. Таким чином, потреба у вдосконаленій продукції (П) визначає обсяг її реалізації, а отже і виробництва. Цінова політика, що склалася на підприємстві, є основою для визначення прибутковості реалізації даного продукту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій О. Р. Управління інноваційним розвитком організації. «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах сучасних викликів»: зб. матеріалів доповідей IV Всеукраїнської наук.-практ. конференції з міжнародною участю, 4 травня 2023 р. Тернопіль, ЗУНУ, 2023.
2. Бойко
3. Бойко
4. Васюник Т.І. Аналіз інвестиційного забезпечення відтворення основного капіталу. Львів, 2018. С.46-49. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_22/1/12.pdf
5. Ванькович Д. В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств. Фінанси України. 2017. № 9. С. 112–117.
6. Воронько-Невіднича Т., Коваль О., Колода О. Управління розвитком підприємства як необхідна умова досягнення цілей сталого розвитку. Економіка та суспільство, (25).2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-80>
7. Гринчук Ю. С., Шемігон О. І., Терещенко О. А. Управління прибутковістю підприємства: теоретико-прикладні аспекти. Ефективна економіка. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9300>
8. Гук О.В., Мохонько Г.А. Інвестування стартап проєктів в Україні. Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». – 2019. - № 36. С. 114-118 URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/20.pdf
9. Гуменюк В. С. Теоретичні основи управління прибутком підприємств. Електронний науковопрактичний журнал Інфраструктура ринку. 2018. № 20. С. 50–55. URL: http://www.marketinfr.od.ua/journals/2018/20_2018_ukr/1.pdf
10. Дудукало Г. О. Аналіз методів оцінювання ефективності управління діяльністю підприємства. Ефективна економіка. 2012, № 3, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_3_588.

11. Закон України «Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави» URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id119205/tasks>
12. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – N 36. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
13. Касич А. О. Сучасні механізми розвитку інновацій в будівельній галузі. *Вісник Економіки*, (2), 174-184. 2020.
14. Кошельок Г. В. Методика проведення стрес-тестування ризиків грошових потоків підприємства. Електронний науковий журнал Приазовський економічний вісник. 2017. № 5 (05). С. 143 – 149.
15. Кушик І. Л., Мартиненко В. П. Управління процесом формування прибутковості на підприємстві, Актуальні проблеми економіки та управління. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/22592>.
16. Лазарева Н. О. Про розуміння управління ефективністю діяльності підприємства. *Економічний вісник Донбасу*, 2017. №3 (40). С.105–109.
17. Лазоренко Т. В. Сталий розвиток як основа економічного зростання підприємства. 2021. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/230477>
18. Лазоренко Т. Теоретичні засади концепції управління стійким розвитком підприємства. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2020. Том 6. № 67. С. 175–184.
19. Лавриненко С.О. Стратегічне управління інноваційними процесами: особливості та необхідність / С. О. Лавриненко, А. М. Зелінська // *Причорноморські економічні студії*. – 2019. – Вип. 37. – С. 99-102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_37_20.
20. Лесько О.Й. Управління ризиками інноваційно-інвестиційної діяльності як основа стійкого економічного розвитку вітчизняних підприємницьких структур за умов глобалізації .О.Й. Лесько, І.В. Причепя, Н.М. Малініна. Соціально-економічні аспекти розвитку підприємництва в Україні : колективна монографія. – Умань : Видавець «Сочінський В.В.», 2018.

– С. 216–223.

21. Мержа С. І. Інноваційна діяльність у промисловості: сучасний стан та напрямки активізації в Україні / С. І. Мержа // Актуальні проблеми економіки.-2018.-№5.-С. 155-159

22. Микитюк П. П., Брич В. Я., Микитюк Ю. І., Труш І. М. Управління проектами: підручник. [для студ. вищ. навч. закл.]. Тернопіль, 2021. – 416 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/45133>

23. Микитюк Ю., Микитюк П. П. Дослідження концепції організації проектування та оцінка факторів формування економічної ефективності інноваційних проектів. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 169-182 URL: <http://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj>

24. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : Стат. зб. Київ : Держ. ком. статистики України, 2020. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2021/zb/10/zb_Nauka_2020.pdf

25. Котельбан С. В. Сутність, методи та інструменти державного регулювання інноваційної діяльності. *Економіка та держава*. 2017. 4, квіт. С. 115–118. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2017/26.pdf

26. Національна економічна стратегія 2030. Вектори економічного розвитку 2030. URL: <https://nes2030.org.ua/docs/doc-vector.pdf>

27. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним. *Науковий журнал Молодий вчений*. Економічні науки. Херсон. 2017. № 2 (42). С. 299–303.

28. Олійник Т. В. Критерії та напрями удосконалення процесу управління прибутковістю машинобудівних підприємств. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2017/No1/86.pdf> Олійник Т. В. Критерії та напрями удосконалення процесу управління прибутковістю. *ЕКОНОМІКА: реалії часу*. 1, 2017. С 86– 97.

29. Підлісна О. А. Управління прибутковістю підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. Випуск 22, 2018. С. 266–271.

30. Пойда-Носик Н. Н. Фінансові ресурси підприємства. *Фінанси*

України. 2017. № 1. С. 96–103.

31. Про фінансову підтримку інноваційної діяльності підприємств, які мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави. Закон України від 20.04.2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/454/2004#Text>

32. Пілявоз Т.М. Інноваційний розвиток підприємства як важливий аспект розвитку економіки. Т.М. Пілявоз. Інноваційна економіка. – 2018. – №4(30). – С. 185-190. URL: <https://inlnk.ru/bnxGk>.

33. Стрижеус Л.В. Теоретичні аспекти управління інноваційним розвитком підприємства. Л. В. Стрижеус, В. І. Костьович. Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Економіка та менеджмент», Луцьк, 2016. – №9(34). Частина 2. – С. 128-135.

34. Сікорська Л. В. Шляхи удосконалення управління інноваційною діяльністю підприємства на сучасних умовах. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2018/paper/view>.

35. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. К. КНЕУ, 2014. 268 с.

36. Туган-Барановський М. І. Політична економія : курс популярний / проф. М. І. Туган-Барановський; пер. О. Варава. – Київ: Вид. Дніпр. союзу спож. союзів України, 1919. – 196 с.

37. Турчіна С. Г., Погуляка Н. С. Управління прибутковістю підприємства: теретичні аспекти. Актуальні питання розвитку сучасної науки та освіти (частина I): матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 16-17 січня 2021 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2021. С. 69–72.

38. Халатур С. М. Аналіз та ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства. Облікова, фінансова та управлінська діяльність підприємств в умовах нестійкої економіки : кол. моногр. / за заг. ред. І. П. Приходька ; ДДАЕУ. Дніпро : Пороги, 2020. С. 259–273.

39. Хринюк О. С. Економічне управління підприємством. № 26 (2020). С. 141–150.

40. Хринюк О. С., Бова В. А. Прибуток як інструмент управління фінансовим потенціалом підприємства. Ефективна економіка. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6167>

41. Харів П.С. Інноваційний розвиток промислових підприємств в контексті підвищення ефективності їх діяльності. 2016 URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2018/paper/view>.

42. Шкільняк М. М. Корпоративне управління : навч. посібник. Тернопіль: Крок, 2014. 294 с.

43. Шкільняк М. М., Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л., Демків І. О. Менеджмент: підручник. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 258 с.

44. Шумпетер Й. А. (Joseph Alois Schumpeter) URL: <http://visionary.management.com.ua/management/jozef-alois-shumpeter-joseph-alois-schumpeter/>.

45. Яковенко Я. Ю. Концепція управління стійким розвитком підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2019. № 36. С. 75–81.

46. Financial Performance. URL: <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/accounting/financial-performance/>

47. Tarifvertrag, Inhalt / 3 Normativer Teil des Tarifvertrages. URL: https://www.haufe.de/personal/haufe-personal-office-platin/tarifvertrag-inhalt-3-normativer-teil-des-tarifvertrages_idesk_PI42323_HI568346.html

48. Werftquartier. URL: <https://petram.de/werftquartier-2/> Sustainability in construction. URL: <https://www.goconstruct.org/why-choose-construction/whats-happening-in-construction/sustainability-in-construction-1/#:~:text=What%20is%20sustainable%20construction%3F,natural%20environment%20around%20the%20site.>

49. Build a Brighter Future with Sustainable Construction. URL: https://plastics-rubber.basf.com/global/en/performance_polymers/industries/pp_construction/sustainability.html.

50. Techniques for Sustainable Building Construction. URL: <https://www.forconstructionpros.com/business/article/12068798/five-techniques-for-sustainable-building-construction>.

51. Best Revenue Management Software. URL: <https://www.g2.com/categories/revenue-management>

52. Cost allocations: optimize profit and internal processes. URL: <https://www.costperform.com/cost-allocations-optimize-profit-and-internal-processes/>.

53. Understand what cost management is, how important it is and how to do it. URL: <https://myabcm.com/understand-what-cost-management-is-how-important-it-is-and-how-to-do-it/>.

54. What Is a Business Model? URL: <https://www.financestrategists.com/financial-advisor/business-model/?gclid=CjwKCAjwxr2iBhBJEiwAdXECwxyYOy5SMqzslUcG8KLLz8QaZgZ3M3KP8acgNkQIj>

55. Business Models – Example, Types, Importance & Advantages. URL: <https://blog.elearnmarkets.com/what-are-business-models/>

56. Mykytyuk Yu., Lagodiienko V., Popelo O., Zybareva O., Samiilenko H., A. Alsawwaf. Peculiarities of the Management of the Foreign Economic Activity of Enterprises in Current Conditions of Sustainability. International Journal of Sustainable Development and Planning, 2022. Vol. 17, No. 4, pp.1215-1223. URL: <https://www.iieta.org/journals/ijstdp/paper/10.18280/ijstdp.170420>

57. Tugai O.A., Hryhorovskyi P.Ye., Khyzhniak V.O., Stetsenko S.P., Bielienskova O.Yu., Molodid O.S., Chernyshev D.O. Organizational and technological, economic quality control aspects in the construction industry: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. 136 p.

58. Tytok V., Bolila N., Ryzhakov D., Pokolenko V., Fedun I. CALS–Technology as a Basis of Creating Modules for Assessment of Construction Products Quality, Regulation of Organizational, Technological and Business Processes of Stakeholders of Construction Industry Under the Conditions of Cyclical and Seasonal

Variations. International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering, 2021. Volume 10, pp. 271-276. <https://doi.org/10.30534/ijatcse/2021/381012021>

59. Formal and Informal Management Control Systems. URL: <https://www.drivingsales.com/jason-volny-52913/blog/formal-and-informal-management-control-systems>.

60. Semenets-Orlova I., Blishchuk K., Skoryk H., Pidlisna T., Trebyk L. Outsourcing as a tool of strategic planning in public administration. Studies of Applied Economics. 2021. Vol.39, No 3 <https://doi.org/10.25115/eea.v39i3.4718> URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4718/0>